

Anton Hočevar

Moja politika

Vse, kar boste prebrali v tem delu, je moj osebni pogled na dogodke, ki sem jih doživel. Ti dogodki so mi zagotovo spremenili potek življenja in v njih sem spoznal mnogo dobrih in manj dobrih ljudi. Vsak od teh ljudi ima na iste dogodke verjetno svoj pogled, ki ni nujno takšen, kot je moj. Zato moram že v naprej opozoriti bralca, da je vse relativno, da tisto, kar jaz vidim v dobri luči, mogoče na koncu ni dobro in obratno. Vsak ve za svoje nagibe in dejanja, ki jih tudi sam ocenjuje, ocenjujejo jih seveda tudi drugi, čas pa je tisti, ki jih umesti na svoje mesto.

Že od malih nog sem bil določen za naslednika na kmetiji. Bil sem najmlajši otrok med štirinajstimi otroki na razmeroma veliki kmetiji. Najstarejši brat, ki je bil rojen za kmeta, ponosen na kmetijo in je zanj živel z vsem srcem, je ugotovil, da doma ni prihodnosti. Nekega dne je odšel, čez dober teden pa pisal iz Avstrije. Smer Kanada. Vsa bremena, skrbi in dela na kmetiji so ponovno padla na ostarelega očeta, strica in teto. Šolanje otrok in poroke sester, poleg tega pa še neusmiljen davčni vijak so močno izčrpali kmetijo. Edina možnost je bil gozd, vendar so ga v krempljih držali gozdarji. Komunisti so v gozdarstvu uveljavili takšen sistem, da je kmetu za les ostalo samo slabo plačano delo, tisto, kar je včasih pomenilo, da je gozd kmetova banka, v kateri hrani svoje prihranke, pa se je porazgubilo v velikem in dobro plačanem policijsko-gozdarskem sistemu. Kmet ni bil gospodar v svojem gozdu, čeprav ni bil nikoli uradno razlaščen. Imel je le pravico do dela, obenem pa je odgovarjal za vse napake, čeprav so imeli prvo in zadnjo besedo gozdarji, ti pa so tudi pospravili večji del dohodka. Takšen sistem se je vlekel vse od zgodnjih petdesetih let in do razpada komunizma; deloma ga je podedovala tudi nova demokratična oblast in v milejši obliki se nadaljuje še danes.

Če je kmet hotel za svoj les dobiti spodobno ceno, ga je moral posekati na črno, mimo zakona, ga razžagati na črno in ga tudi prodati na črno. Ta možnost je vseskozi obstajala in hujši, kot je bil pritisk policije in gozdarjev, boljše ceno se je doseglo na črnem trgu z lesom. Ob primerni korajžji se je tako dalo dobro zaslužiti. Nekateri so uporabljali tudi podkupovanje. Sam sem to odločno odklanjal – sram bi me bilo namreč pred samim seboj, če bi podkupoval parazite, ki že tako ali tako živijo na moj račun. Sčasoma so se stvari tako dobro utekle, da je črni trg z lesom dobil ogromne razsežnosti. Ta način je blažil sicer slabo stanje v kmetijstvu in vsaj v naših krajih pripomogel k ohranitvi kmetij in podeželja. S tem sistemom sem rasel iz otroka v moža; igra skrivalnic s policijo in z gozdarji je bila vsakodnevno

opravilo in način življenja. Ta cirkus pa je imel hudo pomanjkljivost: sam nikoli nisem bil srečen, da mi je usojen kmečki poklic, želel sem se izšolati za čisto druge stvari, vendar sem se sanjarjenju navkljub vdal v usodo, predvsem zaradi skrbi za ostarele starše in pa zaradi ohranitve kmetije, katere začetek sega daleč v sredino prejšnjega tisočletja. Vdal sem se, nisem pa postal kmet s srcem. Mislim, da sem ravno zaradi tega dogajanja okrog sebe spremljal veliko bolj kritično. Nikoli se nisem sprijaznil z dejanskim stanjem, da sem drugorazredni državljan. Prvič, ker sem kristjan, in drugič, ker sem kmet. Komunizem je imel v svojih temeljih vgrajen boj proti razrednemu sovražniku. Med drugim so bili to tudi verniki in kmetje. Boj proti njim se je odvijal v vsem obdobju komunizma, včasih prikrito, včasih brutalno, prenehal ni nikoli. Nekateri ta boj bijejo še danes, to je pač moč navade. Vem, da mi je razmišljanje o takšnih stvareh oteževalo življenje, a človek pač ne more iz svoje kože. Lahko mi verjamete, da sem poskočil od veselja, ko sem v časopisu prebral vest, da se pripravlja ustanovitev Kmečke zveze. To je bila zame novica stoletja in hotel sem biti poleg! In bil sem poleg!

Ustanovitev SKZ

12. maja 1988 se je v ljubljanski dvorani Union zbrala tisočglava družina kmetov, ki se jim je trenutno družbeno stanje zdelo brezizhodno ali pa smo imeli kakšen drug vzrok za nejevoljo. Sam sem čutil, da nekaj visi v zraku, nekaj, kar je bilo težko poimenovati. Očitno smo prišli do konca nekega obdobja, treba je bilo vzpostaviti novo. Ozračje v dvorani je bilo naelektreno, slovesno se je zmešalo z jezo, besom pa tudi bojznijo, s strahom. Dvorana je bila nabito polna. Več kot tisoč prisotnih. Ne vem, kakšne namene so imele oblasti, ko so izdale dovoljenje za zborovanje, mislim pa, da tega, kar se je zgodilo, niso pričakovali. Ko so člani pripravljalnega odbora končali svoje uvodne nastope, je zadeva krenila svojo pot. Predstavniki oblasti Viktor Žakelj, takratni visoki funkcionar SZDL, se je močno trudil, da bi ustanovitev odložili vsaj za eno leto. Delovalo je, kot bi zlival bencin na ogenj. Ustanovitev je bila neizogibno tu. Ustanovljeni sta bili mladinska kmečka organizacija in Slovenska kmečka zveza – SKZ. Usmeritve so bile jasne, odločne in do oblasti nič prizanesljive. Pozneje se je razlagalo, da je za ustanovitvijo stala Partija, in sicer preko SZDL. Morda, a tokrat so ji vajeti zanesljivo ušle iz rok. Morda je bila njihova zamisel sklic zborovanja, sklepi in posledice pa zagotovo ne.

V predverju so imeli na mizi pripravljene formularje, na katere je lahko posameznik dal svoj podpis za ustanovitev obeh zvez. Na njih je pisalo, da »podpiram ustanovitev STANOVSKO-POLITIČNE organizacije«. Potrebno je bilo 500 podpisov. Zbranih jih je bilo le malo. Vzrok? Strah, verjetno. Namreč, lahko je biti član brezimne množice, na formular pa je bilo treba napisati ime, priimek in točen naslov. Vsak udeleženec je vedel, da bodo šli podatki naravnost na SDV. Pozneje se je pokazalo, da se je to tudi zgodilo. Pa ne samo podatki, pač pa celotni formularji. Bili smo pozvani, naj za božjo voljo damo podpise ali pa naj vzamemo formularje domov in izpolnjeno vrnemo. Vzel sem petdeset listov in s prijateljem Antonom Kaduncem iz Zgornjega Tuhinja sva šla v akcijo.

Nabiranje in nagovarjanje za podpise ni bilo enostavno. Sploh ne začetek. Strah je bil velik, predvsem pri starejših ljudeh. Kdor pozna dogajanja med drugo svetovno vojno v Tuhinjski dolini, mu je ta strah razumljiv. Zase vem, da če bi še živel moj oče, mi podpisa ne bi dal, sploh pa mi ne bi dovolil, da bi počel to, kar sem. Njega je bilo namreč strah. Bilo ga je upravičeno strah, kakor bi bilo slehernika, ki je nekoč skupaj s celotno družino stal pred zidom, prepričan, da jim bije zadnja ura, pred njimi pa se je šopiril pijani likvidator, ki je pobijal ljudi iz čistega veselja. Takšen ima pravico, da je prestrašen. In starejši, kot je bil, bolj se je bal komunistov. Tudi na takšne ljudi sem naletel pri nabiranju podpisov in govorili so mi, da sem nor, domišljav, da še ne poznam komunistov. Priznam, da mi je začelo zvoniti v glavi, a ugotovil sem, da sem zabredel in da je treba samo naprej. Veliko lažje je bilo z mladimi. Na

koncu je bila naloga vendarle izpolnjena in podpise smo poslali v Ljubljano. Tudi drugi so opravili delo, tako da se je zveza lahko registrirala. Zanimivo, ko sem pozneje v času Demosove vlade zahteval, naj vendarle najdejo te formularje z našimi podpisi in jih spravijo v arhiv, se je ugotovilo, da so skrivnostno poniknili. Skleпам, da so šli naravnost na SDV; sam Bog ve, kje so danes.

Prvi koraki

Majhna skupina šolanih ljudi ni bila kos potrebam takšne organizacije. Kako prav bi nam prišlo, če bi se kristjani, namesto da so se lotili ustanovitve svoje stranke, pridružili nam. V tem primeru bi iz naše zveze nastala najmočnejša stranka krščansko-ljudske usmeritve. Krščanski intelektualci bi lahko našo zvezo osvojili kot »zrelo hruško«. Med nami še ni bilo nobenih zamer, nobenega razdora, na neki način smo jih čakali, samo priti je bilo treba. Odpadla bi vsa poznejša trenja, razhajanja, združevanja in spet razdruževanja, kar je vse skupaj pomenilo slabitev ljudskostrankarstva. A oni so šli po svoji poti, čeprav so kar kmalu začeli sanjati o tem, kako bi nas »posvojili«. Seveda na »posvojitev« na naši strani ne bi nihče pristal. Zakaj so ustanovili svojo stranko, je zame še danes vprašanje. Jih je bilo morda sram, da bi se ukvarjali s kmeti?

Morda je bil kakšen drug razlog, kdo ve. Skratka, morali smo brez njih. Najprej je bilo treba izdelati in sprejeti osnovne akte organizacije. Tu se je še vedno pojavljal odpor starih sil, ki so se vrinile med nas. Na živce jim je šlo, da je SKZ začel predvsem s političnim delom, ne le s stanovskim, še posebej, ko so za nami začele nastajati nove zveze, v bistvu nove stranke. Kam vodi vse to vrenje, je bilo kmalu jasno, zato so stare sile storile vse, da bi se proces ustavil ali vsaj upočasnili.

Ko smo pri nastajanju novih strank, bi rad omenil, kako je Slovenska kmečka zveza – SKZ začela z delom. Shajali smo se z zastopniki iz občin, sprva nas je bilo malo, a na vsak sestanek je prišlo nekaj novih. Sami pokončni, pošteni in zagnani idealisti. To lahko rečem za veliko večino. Takrat še ni bilo vprašanja, kdo bo zasedel kakšno funkcijo. Iskreno smo zaploskali vsakomur, ki je bil pripravljen sprejeti kakšno nalogo.

Seveda pa je bila večina hudo nepripravljena, lahko bi rekel celo nesposobna za prevzem nalog. Naloge pred nami so zahtevale čisto drugačno znanje, kot ga je premogel kmet. Izrazil se bom v prisposobi: skakali smo v morje, ne da bi znali plavati. Naloge pred nami so zahtevale spopadanje z dobro

Tone Hočevar, kmet, pobudnik in ustanovitelj Slovenske kmečke zveze na Kamniškem, politik, gospodarstvenik in zagovornik razvoja podeželja (Foto: arhiv Antona Hočevarja)

šolanimi in usposobljenimi nasprotniki. Sam, na primer, sem kmalu postal član državne komisije za pripravo novega zakona o gozdovih. V tej komisiji so bili doktorji gozdarskih znanosti, republiški sekretar za gozdove, danes bi mu rekli minister, sami profesorji in inženirji, med njimi pa jaz kot tisti, ki naj bi v zakon prinesel novi demokratični veter. Prepirali smo se za vsako besedo, kako bo postavljena, bilo je nadvse mučno, nazadnje pa je naš izdelek romal v koš za smeti in prav je tako. Tudi danes obstoječi zakon o gozdovih mora iti po enaki poti. V njem je še mnogo preveč komunizma! Idilični odnosi v SKZ so se nadaljevali, začele so nastajati nove podružnice po občinah, tudi v Tuhinjski dolini smo bili precej zgodnji. 28. oktobra 1988 smo v Šmartnem v Tuhinju ustanovili podružnico SKZ, malo pozneje se je to zgodilo v Kamniku, Komenda pa je bila trd oreh. Kljub mojim večkratnim poskusom pri nekaterih znancih v Komendi se nikakor niso odločili za organizacijo podružnice. Mogoče je bilo tu posredi nekaj samozagledanosti, saj so tudi potem, ko smo z organiziranjem uspeli, hoteli imeti nekakšen poseben status. Kakor koli že, kamniška občina je bila do sredine leta 1989 pokrita s SKZ. Torej, še v času komunizma smo uspeli organizirati prvo nekomunistično politično organizacijo po vojni v Kamniku. Nekateri nam to oporekajo. Pravijo, da je bila to stanovska organizacija kmetov. Pa je le dejstvo, da smo bili stanovska in politična organizacija, tako je pisalo na dokumentih – s tem namenom smo jo ustanovili in za takšno smo jo imeli. Od vsega začetka je bila to naša stranka in tako se je tudi obnašala. Vem, da gre to dejstvo marsikomu v nos, vendar če je nekdo čakal doma, so šli dogodki mimo,

in kar nekdo zamudi, pač zamudi. Marsikdo bi se danes na vsa usta hvalil in oznanjal prvenstvo, a žal ta pravica pripada samo meni in mojim prijateljem v SKZ, na državni ravni pa Slovenski kmečki zvezi.

Franc Grkman,
predsednik
podružnice SKZ
Komenda (Foto:
arhiv Antona
Hočevarja)

Ustanovitev Demosa in prve demokratične volitve

Člani SKZ smo nekaj časa zahtevali poseben, pridružen status Demosu. Na zborovanju v Šentjurju pri Celju je bila na dnevnem redu prav ta tema. Zborovanje je vodil predsednik Ivan Oman. Stališče, naj se vključimo v Demos, sta zagovarjala Franc Zagožen in Ivan Pučnik. Priznam, da je bilo to vprašanje takrat zame pretežko in hočeš nočeš sem se držal Omanovega stališča. Tako je ravnala tudi večina

ostalnih. Ker sta s svojim mnenjem propadla, sta Franc Zagožen in Ivan Pučnik izstopila iz SKZ. No, pozneje so se zadeve uredile, SKZ je vstopil v Demos, Zagožen in Pučnik pa sta se vrnila nazaj. Nasploh je bilo takrat čudno, da je bil posameznik lahko v več strankah hkrati, in normalno je bilo, da so člani ene stranke hodili z nalogo v drugo stranko, kjer so bili prav tako člani. To stanje so pozneje odpravili.

Na volitvah za predsedstvo republike in za predsednika predsedstva so imele stranke koalicije Demos skupne kandidate. Naš skupni kandidat za predsednika je bil Jože Pučnik. Agitiranje se je izvajalo na dveh ravneh. Prva raven je državna, tam so vso stvar vodili ljudje iz central. Druga raven pa je bila občinska, kjer smo morali vso stvar vzeti v roke ljudje iz občinskih odborov. Bili smo popolni začetniki, nismo imeli nobenih izkušenj, iz central pa je bilo malo navodil. Po mojem spominu smo imeli največ podpore iz centrale prav v SKZ. Pripravili so nam nekaj izobraževanj in inštrukcij, tako da smo člani SKZ blesteli kot najbolje obveščeni. Prvič in zadnjič!

Na občinskem nivoju smo ravno tako ustanovili koalicijo Demos. Dogovorili smo se, da bomo skupaj obiskali večino krajevnih skupnosti. Na programu teh obiskov je bila predstavitev posameznih strank končana v nekaj minutah, večina časa pa se je porabila za predstavitev skupnih kandidatov in za propagiranje Demosa. Tega dogovora smo se držali skoraj vsi. Nekateri so te obiske izrabili za svojo ekstra promocijo, kar je bil za nas ostale mučno.

Na sam dan volitev smo na volišča postavili zaupnike. Povsod, tudi tam, kjer jih ne bi bilo treba. Danes ugotavljamo, da so zaupniki neke vrste nezaupnica volilnemu odboru, takrat pa smo zadevo vzeli čisto po šolsko, tako da je bilo včasih zaupnikov več kot članov volilnega odbora. Res pa je, da je bil to tudi prehod iz starega v novi način volitev. Po starem je lahko eden iz družine volil za vse, samo da je bil lahko prikazan čim boljši obisk volitev, po novem pa je lahko vsak volil le zase. Bile so tudi nekatere druge novosti, predvsem pa se je poostril red.

Sam sem kandidiral za delegata v Družbenopolitični zbor skupščine RS v volilni enoti Ljubljana-Moste, v kateri so bile občine Kamnik, Domžale in Litija. Že pri najavi kandidature so se pojavili pomisleki, kaj bo kmet v skupščini. Dobil sem zadostno število glasov za vstop v parlament, a vrh stranke je odločil drugače. Postavili so tako imenovano »nacionalno listo«, na kateri mene seveda ni bilo. Pa verjetno koga drugega tudi ne. Na njej je bil najožji vrh stranke. O tej listi je odločal bog ve kdo, glavni odbor SKZ zagotovo ne, čeprav je bil najvišji organ stranke. Tako si je najožji vrh stranke zagotovil izvolitev ne glede na voljo volivcev. To je bila prva grenka kepa, ki sem je bil deležen s strani SKZ, ki sem ji pripadal z dušo in srcem.

Na občinski ravni v Kamniku smo demosovci dosegli večino, tako da smo morali začeti razmišljati o sestavi izvršnega sveta. Spoznali smo, da se moramo kljub doseženi večini pogovarjati o delitvi oblasti s takratnim ZSMS, če smo hoteli, da bo občina lahko nemoteno delovala. Izid teh pogovorov je bil, da postane predsednik skupščine član ZSMS, Demos pa postavi izvršni svet. Tu se je pokazala vsa resnica o naših sposobnostih. Med člani Demosa ni bilo mogoče dobiti človeka, ki bi bil pripravljen voditi izvršni svet. Po dolgem iskanju so našli Marijo Sitar. Seveda o kakšni hudi pripadnosti Demosu pri njej ni bilo govora. Ostali resorji so bili razdeljeni v navidezno premoč Demosa, v resnici pa je bil to izvršni svet kontinuitete. To pa predvsem zaradi naše nepripravljenosti na prevzem odgovornosti.

Sam sem postal član izvršnega sveta in sem bil zadolžen za kmetijstvo. Prepričan sem, da če bi danes dosegli takšen rezultat na volitvah, bi stvari izpeljali drugače. Danes neprimerno bolje obvladamo politične zakonitosti in organe občinske oblasti bi gladko sestavili sami. Takrat pa smo bili popolni začetniki, na drugi strani pa so sedeli stari politični mački, ki so bili vsi po vrsti vzgajani za politiko, in zgodilo se je pač, kar se je zgodilo. Ta izvršni svet je delal samo dve leti, potem je razpadel. Postavili so novega, v katerem nisem sodeloval; bil je bolj desni, delal pa ni nič bolje.

Maj 1990 – Tone Hočevar in Mihael Novak na slovesnosti ob prevzemu dolžnosti v novem Izvršnem svetu Občine Kamnik. (Foto: arhiv Antona Hočevarja)

V času trajanja izvršnega sveta, v katerem sem sodeloval, so mi ostali v spominu dogodki, povezani z rušenjem črnih gradenj – izkazalo se je, da v občini obstaja urbanistični birokratski nered. Govorilo se je celo o korupciji in v nekaj primerih vanjo celo verjamem. Brez gradbenega dovoljenja so bile zgrajene bogate obrtniške stavbe, da o cestah, vodovodih in podobnih zadevah sploh ne govorimo, bilo pa je opaženih tudi nekaj družinskih hiš brez ustreznih dokumentov.

Temu se ne čudim. Pri gradnji svoje hiše sem namreč doživel vso birokratsko kalvarijo, tako da sem obupal. Hišo, za katero sem romal od Poncija do Pilata, sem zgradil na črno. Ko je bila vseljiva, sem šel na urad povedat, da sem se vselil in naj sedaj storijo, kar hočejo. Zgradil sem jo po načrtih, vendar zaradi lenobe uradnika nikakor nismo mogli priti do zadnjega pečata. Tisto gradbeno dovoljenje, ki ga ni bilo mogoče izdelati v dveh letih, so mi sedaj dali v roke v dveh dneh. Tako se je delalo na splošno. Pred člani IS je prišel predlog, da naj se porušita dve družinski hiši, zgrajeni na črno. Takrat sem odločno povedal, da sem za to, da se napravi red, vendar naj bi začeli delati drugače. Najprej naj bi odpravili vzroke, zaradi katerih nastajajo črne gradnje, drugič, najprej bomo porušili črne gradnje v lasti občine in države, potem bomo šli nad trgovine in bogate obrtniške zgradbe, šele potem bomo začeli podirati stanovanjske hiše. Predsednica je nato zaprla mapo s predlogom rušitev in odločila: »Nič ne bomo rušili!« Zadeva je bila zaključena, hiše in vse ostalo pa še danes stojijo.

V času našega vladanja v občini se je izpeljala tudi osamosvojitve Slovenije. Pred tem smo obiskovali razne manifestacije v Ljubljani v podporo demokratizacije družbe, zbirali podpise za Majniško deklaracijo, seveda tudi protesti na Roški niso šli mimo nas. Živelimo v nekakšni omami, v pričakovanju velikih sprememb, kar naenkrat pa je bila resničnost tu. Plebiscit o osamosvojitvi je s fantastičnim rezultatom odločil, da je skupne države konec. Mimogrede naj omenim utrinek iz dni plebiscita. V Šmartnem v Tuhinju so pred prazniki, med katerimi je potekal tudi plebiscit, na določena mesta razobesili jugoslovanske in slovenske zastave, tako kot vedno ob volitvah. Zastave z rdečimi zvezdami. Drugo jutro so bile vse zastave po zaslugi mladincev brez zvezd, na sredini zastav pa so zijale luknje.

Kot v Romuniji. Nihče se ni razburjal. Očitno je bilo, da je njihov čas pretekkel. Sredi poletja je bilo tiste države zares konec. Zadnji dan je vladalo obsedno stanje, pojavile so se nove zastave, ni bilo zvezd, niti lukenj, tudi na kapah miličnikov jih ni bilo, pa tudi miličniki so se preobrazili v policiste. Opoldne smo nazdravili s šampanjcem in se razšli. Nekateri so odšli na državno proslavo v Ljubljano, na kateri so razglasili samostojnost. Sam sem odšel domov kmetovat, bilo je poletje in dela na kmetiji je bilo več kot preveč. Kaj se je dogajalo potem, vemo: začel se je poslednji krvavi ples umirajoče države in armade v Sloveniji. Izvršniki smo se seveda kolikor mogoče hitro sestali. Sklepali smo o preselitvi razstreliva iz smodnišnice in o našem umiku na položaj izven Kamnika. Verjetno tudi o kakšnih drugih stvareh. Glede prvega je bil sprejet sklep, da razstrelivo ostane tam, kjer je, umik bi bil nesmiseln, v obstoječih prostorih je bil zagotovo najbolj varen.

Glede umika celotnega izvršnega sveta na položaj izven Kamnika pa toliko: za umik so bili določeni vsi, razen mene in Toneta Steleta. Torej mene in njega lahko okupator mirne duše pospravi, to bi tudi zagotovo poskušal, ali pa naj se znajdeva, kakor veva in znava. Vsi ostali naj bi šli na položaj. Za prvi položaj je bil določen Rakitovec. To sem izvedel v gostilni; nam na sestanku to ni bilo razkrito. Čudna manira, da nekateri organizirano bežijo, drugi pa so prepuščeni sami sebi, zaskrbljujoče pa je, da se je o lokacijah, kamor naj bi se umaknilo občinsko vodstvo, v času vojne razpravljalo v gostilnah. Podatek o nameravani lokaciji je bil pozneje potrjen. Imam občutek, da bi v primeru, če osamosvojitve ne bi tako uspela, nekateri plačali z glavo, drugi pa bi odnesli cele riti. No, na koncu do umika na Rakitovec ni prišlo.

Tretja stvar, ki se je dogajala v času našega delovanja v izvršnem svetu, je bil pristop Dušana Jesenika v našo stranko. Jesenik je bil na listi socialistov izvoljen za delegata v občinski skupščini. Že v prejšnjem

Dušan Jesenik na srečanju z volivci. Z njim sedita njegova najtesnejša sodelavca Franc Orešnik (sedi levo) in Tone Hočvar. (Foto: arhiv Antona Hočvarja)

sistemu je bil gonilna sila modernizacije cest v občini. Ni bil član Izvršnega sveta, je pa obdržal iste delovne naloge. Zaradi svojega dela je užival velik ugled v oddaljenih krajih, predvsem v Tuhinjski dolini. Pristopil je v SKZ. V tistem hipu so se nanj usule razne obtožbe. Mene in moje sodelavce so nekateri prijatelji iz »bratskih« strank začeli obdelovati o neprimernosti te osebe. Z njim sem imel razgovor o obtožbah in odločil sem se, da dam času čas. Dušan Jesenik se je dobro vklopil v delo, bil je strokovnjak na svojem področju, imel je mnogo poznanstev iz stroke, tako da bi ga sčasoma težko pogrešal. Postal mi je velika opora in z njegovo pomočjo smo izpeljali kar nekaj uspešnih projektov. Zakaj sem to omenil? Opozoriti hočem na zame nedopustno ravnanje nekaterih ljudi (in tako strank), ki so svojo moč in ugled pa tudi število članstva večali na nesprijemljiv način. Niso se sramovali nagovarjati naših članov, naj prestopijo k njim, če ne drugače, tudi tako, da je prestopajoči ostal tudi naš član, samo da se je vpisal tudi k njim. Pozneje so takšne znali odtrgati od nas, kar pa ni bila posebna škoda. Hujše je bilo, da so člane SKZ in pozneje SLS, ki so se izkazali za kvalitetne in trdne, poskušali onemogočiti s klevetami. Pri Dušanu Jeseniku so poskušali s trditvijo, da ima komunistično preteklost. Vodstvo »sestrske« stranke mi je sporočilo, na koga naj se v tej zvezi obrnem, da bom dobil prave podatke. Poiskal sem tega moža in ga vprašal, kaj je res. V kratkih besedah mi je potrdil trditve mojih »prijateljev« iz Kamnika. Prosil sem ga za kakšne oprijemljive dokaze. Da tega ni, mi je odgovoril. Vprašal sem ga, če lahko imenujem njega kot pričo. Gospod se je razhudil, da kaj pa mislim in da o tem ne more biti niti govora. No, tu je bilo tudi meni dovolj. Povedal sem mu, da se grem resno zadevo na resen način, njegovo ravnanje pa je čisto navadno otročje špecanje. Razšla sva se sprta, zame naj bi bila zadeva zaključena. Žal pa ni bila zaključena za nekatere druge.

Volitve v Državni zbor leta 1992

Po razpadu koalicije Demos so bile razpisane volitve v Državni zbor. Centrala je občinskim odbrom poslala navodilo, naj zaradi kratkih rokov pohitimo z evidentiranjem in določanjem kandidatov za Državni zbor. Naše vodstvo je iskalo dobre kandidate. Po dolgih sejah in debatah je prevladalo mnenje, da je najbolj primeren, da ima največ možnosti za izvolitev in da je tudi strokovno najbolj usposobljen Dušan Jesenik. Dogovorili smo se enoglasno in ga potrdili, zadevo tudi dobro zalili s pijačo, potem smo se razšli v veri, da smo delo dobro opravili. Takoj se je začela kanonada, gnojnice je bilo za deset kandidatov, tudi tisti, ki so dvignili roko za Dušana Jesenika in pili na uspeh njegove kandidature, so začeli iskati nove kandidate. Pripeljali so dobrega kandidata, mojega znanca, ki ga ne bom imenoval. Z njim sem opravil razgovor, pojasnil sem mu dogajanje, razumel je in povedal, da verjame v Jesenikovo poštenje in da zato ni več kandidat. Vendar je bil pritisk prehud. Ponovno je privolil v kandidaturo, jaz pa sem bil na centrali zatožen kot samodržec in razmere v Kamnik je prišel urejat sam Franc Zagožen. Dogovor ni bil možen. Dušan ni popustil, nasprotniki pa tudi ne. Ta vozil sem presekal tako, da sem zahteval potrditev sklepov zadnje seje, na kateri je bil Dušan Jesenik potrjen za kandidata, sicer odstopam kot predsednik podružnice. Odgovornosti za takšno nenačelno ravnanje ne bom nosil. Pomagalo je. Volitve smo izpeljali, dosegli zelo dober rezultat, žal pa premalo za vstop v parlament. Nasprotniki so se potuhnili in čakali na nov primeren trenutek. Trenutek bo prišel kmalu, to sem vedel, vedel pa sem tudi, da bom sedaj tarča jaz, ker se je izkazalo, da sem edini v Kamniku, ki je pripravljen iti v ogenj za SKZ.

Ni bilo treba dolgo čakati. Dober teden pred volitvami, ko je bila volilna kampanja v polnem teku smo vsak večer smo imeli predstavitve na terenu. Kandidat in jaz, ki sem kampanjo vodil, sva bila z volitvami do kraja zavzeta. Jasno je, da je delo na kmetiji ostalo v breme žene in otrok. Nato se je zgodilo. Doma je zazvonil telefon, oglasila se je žena in neznani moški glas iz slušalke ji je povedal, da ne

Uspešni so lahko samo politiki, ki imajo polno podporo družine. Na sliki Tilka Jesenik, ki je zvesto spremljala moža v predvolilni kampaniji. Poleg nje sedi Mihaela Logar, takrat poslanka v državnem zboru, ter Tone Hočevnar z ženo Barico in sinom Boštjanom.
(Foto: arhiv Antona Hočevnarja)

hodim po volilnih opravilih, pač pa k ženskam, da imam ljubico in da sem pri njej vsak večer. Jasno je, da je žena doživela šok. Sledila je nevihta in solze in grožnje in vse, kar spada zraven. Poskusil sem dokazovati, da je to zlobna laž, vendar brez uspeha. Skratka, lažnivec je pri ženi dosegel, kar je želel. Če pa je imel namen, da bi sam prenehal z delom v kampanji, mu je popolnoma spodletelo. Ko sem ugotovil, da pri ženi z dokazovanjem ne dosežem nič, sem ji enostavno povedal, da če neznanemu nepridipravu verjame bolj kot meni, potem ji jaz pač ne morem pomagati. Lahko napravi, kar hoče, jaz bom z začetim delom nadaljeval. Ne bom dovolil, da bi barabe dosegle uspeh na celi črti. Sledil je tihi mesec, sledilo je takšno, bolj naježeno leto, potem pa je žena počasi spoznala, kaj se je pravzaprav zgodilo. Ob tem dogodku moram pripomniti, da za to dejanje pri najboljši volji ne morem dolžiti nikogar. Mnogo sem premišljeval o ljudeh okrog sebe, pa med njimi nikakor ne najdem takšne barabe, ki bi bila sposobna tako velike podlosti. Tudi sam sem ob tej podlosti doživel šok, sicer sem ga uspešno skrival, vendar je bila ta podlost enkrat en dogodek v mojem življenju. Negativen enkrat en dogodek. Od takrat na ljudi gledam drugače. Močno pritrjujem trditvi češkega predsednika Vaclava Havla, da je politika lahko lepa stvar, vendar samo, če se z njo ukvarjajo zreli in odgovorni ljudje. Pri nas je manjkalo zrelosti, odgovornosti in poštenja.

Za štiriletno obdobje po teh volitvah v Državni zbor je značilno, da je stranka urejala notranjo organiziranost, postajala je močna in normalna stranka, spremenila je ime in SLS je postalo ime, ki spet nekaj pomeni. Nekoliko pretresa je povzročil predsednik Ivan Oman, ko je odšel k SKD. Želel je, da bi šla z njim vsa stranka, a tu ga nismo podprli. Novi predsednik je postal Marjan Podobnik. Z njim je stranka dobila nov polet. Drugih pretresov ni bilo. S tem pa ni rečeno, da se ni delalo napak. Ena izmed teh je ta, da se je novačilo nove ljudi, od poslancev propadajočih strank pa do raznih strokovnjakov, za katere se ni dosti preverjalo, ali so res strokovnjaki in ali sploh spadajo v našo stranko. Želja po normalni in močni ljudski stranki, ki članstva nima samo med kmeti, je bila velika, previdnost pa premajhna.

Velik del teh na hitro nabranih članov je pozneje odigral negativno vlogo pri uničevanju dobrega imena stranke. Idealisti, tisti iz začetnih časov, smo počasi začeli izgubljati veljavo. Prihajal je čas koristolovcev. Žal so imeli ti ljudje izbrušene nastopaške sposobnosti, tudi sposobnosti intrigiranja in lobiranja. Mi, oboroženi samo z idealizmom, smo bili proti njim nemočni. Tako pač je. Nič ni večno.

Občinske volitve leta 1994

V takšnem vzdušju se je počasi iztekel mandat občinski skupščini. Pojavilo se je vprašanje, ali naj ostane občina v takšni velikosti ali pa naj se razdeli na manjše enote. Pred temi volitvami, leta 1994, je stopila v veljavo nova zakonodaja, usklajena z novo ustavo, ki je urejala lokalno samoupravo. Med drugim je omogočala drobitev obstoječih občin in tako je iz tedanjih 62 občin nastalo preko 190 novih, manjših. Kamnik je poskusil z odcepitvijo Tuhinja. Sam sem prepričan, da bi naša dolina zlahka zaživela kot samostojna občina, če bi se k stvari pristopilo pametno. Pa se ni! Tako naj bi polovica doline ostala v Kamniku, sedež občine naj bi bil v Zgornjem Tuhinju in podobni nesmisli. Preveč nesmislov! Referendum je pokazal, da Tuhinjci nismo za delitev, a vlada bi lahko odločila drugače od volje ljudi. Zato smo v SLS zahtevali, naj v parlamentu upoštevajo referendumsko voljo. To so tudi storili in uspelo je, občina je zaenkrat ostala skupaj. Treba je bilo tudi iskati kandidate za župana in občinske svetnike, kakor naj bi se občinski možje po novem imenovali. Koordinacija v Kamniku, ki je še vedno obstajala, čeprav je Demos propadel, je začela iskati skupnega kandidata.

Vodstvo SKZ se je poenotilo, da bo podprlo Mihaela Novaka, člana SKD, ki je tedaj opravljal naloge predsednika Izvršnega sveta. On bi zlahka dobil podporo vse desnice in bi tudi zmagal na volitvah za župana. Žal se je zgodilo drugače. Vse stranke so imele tudi svoje kandidate, ki so bili bolj ali manj samo sredstvo za pridobivanje boljšega položaja pri delitvi volilnega kolača. SKZ je v ta namen s težavo nagovoril Dušana Jesenika. Brez kakršne koli želje po položaju je dovolil, da v pogajanjih uporabimo njegovo ime. Samo toliko in nič več. Vsi smo pač računali na kandidaturo Mihaela Novaka in bili

Leta 1994 se je končalo obdobje Demosa na Kamniškem. Dušan Jesenik je kandidiral za župana občine Kamnik. Tone Hočevar je v nagovoru podprl kandidata in izrazil zadovoljstvo, da je Jesenika podprla tudi Socialdemokratska stranka Slovenije. (Foto: arhiv Antona Hočevarja)

srečni, da bomo v Kamniku končno dobili sposobnega in desnega župana. A Novak je na koncu kandidaturu odklonil. Kaj je bil vzrok za to, ne vem. Lahko samo sklepamo, da je prišla mamljiva možnost, da se poteguje za vodjo upravne enote. Če je bil to vzrok, potem se njegovi odločitvi ne čudim. V službi vodje upravne enote lahko ob dobrem delu zlahka in brez pretresov dočakaš upokojitev, župan pa mora vsake štiri leta pred volivce, za katere vemo, da so nepredvidljivi. Včasih dobro delo plačajo z brco. No, ostali smo brez kandidata. Začeli so se pogovori. V SKZ smo nagovorili Dušana Jesenika, da še vedno ostane naš »kandidat za kandidata«. Končni sklep koordinacije je bil, da se podpre skupnega kandidata Dušana Jesenika. Stekli so postopki za uradno potrditev kandidature. Ko je bilo vse to opravljeno in poti nazaj ni bilo več, so Zeleni prijavi še svojo kandidatko, nato pa so tudi v SKD nastopili s svojim kandidatom. Z njimi sem imel pred tem mučen razgovor, saj so od mene zahtevali nemogoče. Volilna zakonodaja namreč zelo natančno določa volilne postopke in neveljavna kandidatura bi bila posledica kršitve katere koli določbe volilnega zakona. Tega sem se zavedal, poleg tega pa sem imel čez glavo njihovih samovoljnih ukrepanj, zato sem se jim odločno uprl. Jasno mi je bilo, da naša skupna zmagata ni več dosegljiva. Splošno mnenje v občini je bilo, da bo zmagal Maksimiljan Lavrinc, kandidat LDS in takrat še predsednik občinske skupščine, vendar ljudje obračamo, Bog pa obrne. Potiho, nepričakovano ga je premagal samostojni kandidat Tone Smolnikar. Kazalo je, da kandidira nekako mimogrede, nato pa je tudi zmagal mimogrede. Tako je zaradi neenotnosti desnice v Kamniku nastopila doba županovanja Toneta Smolnikarja. Ko to pišem, je začel županovati že v četrtem mandatu.

Volitve v državni zbor leta 1996

Jeseni leta 1996 so bile na vrsti volitve v Državni zbor. Kamniška Slovenska ljudska stranka –SLS – me je postavila za kandidata na teh volitvah. Dosegel sem 22 odstotkov glasov, kar je za naš volilni okraj nedvomno velik uspeh. Ni pa bilo dovolj za vstop v parlament. V tej volilni enoti so drugi okraj prinesli premalo glasov za tri poslance, tako da sem obstal tik pred pragom parlamenta. Dva sta bila izvoljena, sam pa sem bil po rezultatih tretji. Ni manjkalo veliko, a manjkalo je vse. Tako pač je. Takoj po volitvah so se začela medstrankarska usklajevanja. Razmerje med levimi in desnimi je bilo izenačeno. Mandat za sestavo vlade naj bi dobil LDS, vendar glasov za izvolitev ni imel. Na desni je bil najmočnejši SLS, kakor se je sedaj imenoval SKZ, ki pa ravno tako ni mogla zbrati dovolj podpore za izvolitev vlade. Pat pozicija pač! Desni blok je deloval zelo trdno in predsednik SLS Marjan Podobnik je tudi zagotavljal trdnost bloka, pa naj se zgodi kar koli. Potem se je zgodil Pucko. Levi blok je uspel v svoje vrste zvabiti poslanca SKD Cirila Pucka in tako se je levici odprla pot za izvolitev mandatarja. To je postal Janez Drnovšek. V tem trenutku pa se je za SLS začela pot navzdol. Mandatar je povabil v vlado tudi SLS, kar je bila znana manira LDS, da rad sklepa mešane koalicije. SKD in SDSS, Peterle in Janša skupaj s Pučnikom so jih na ta način dobili po prstih v prejšnjem mandatu, kar bi moralo biti za SLS opozorilo in poduk, pa žal temu poduku niso hoteli prisluhniti, hoteli so poskusiti sami.

V dvorani občine Ljubljana Šiška je bil sklican glavni odbor stranke SLS. Tema: vstop v koalicijo z LDS in kompanijo z njimi. Pred začetkom seje se mi je približal predsednik Marjan Podobnik. Vprašal me je, kaj mislim o predlaganem. Vprašal sem ga, če zaupa LDS-u. Odgovoril je, da ni govora! »Potem pojdi stran od njih!« sem mu odgovoril za zaključek. Dobil sem občutek, da Marjan Podobnik ni navdušen nad koalicijo z LDS. Ko se je začela seja, pa se je pokazalo, da je zadeva bolj ali manj zapečaten. Serija nastopajočih je zahtevala vstop v vlado. Predvsem tisti, ki so se v vladi videli na položajih, so nastopali odločno in samozavestno. Večinoma tisti na hitro in nekritično nabrani strokovnjaki. Ostati zunaj koalicije bi bila katastrofalna napaka stranke, neponovljiva priložnost in zapravljeno zau-

panje volivcev. Spomnim se osebe, ki je do odmora odločno odklanjala vstop v vlado, po odmoru pa je bila odločno za vstop. Ko je bila vlada sestavljena, mi je postalo jasno, kaj so tej osebi med odmorom povedali. Nenačelnost na kvadrat. Nekaj osamelih idealistov nas je nastopilo proti vstopu, med njimi je bil najbolj znan dr. Borut Korun, takrat predsednik Narodne zveze. On je po tem stranko zapustil. Sam sem dal vse od sebe, da se ta sramota naši stranki ne bi zgodila. Bil sem označen za skrajneža. Mimogrede, ista oseba, ki me je označila za skrajneža, je po volilnem polomu na naslednjih volitvah trdila, da smo vsi krivi za vstop v vlado, kar je stranki prineslo popolno izgubo zaupanja volivcev. Seveda je tokrat od mene dobil svojo zasluženost »porcijo«. Na seji v Šiški sem dokazoval, da je vstop v vlado skupaj z LDS izdaja volivcev, da bomo samo z načelno držo obstali najmočnejša stranka desnice, kar se nam bo obrestovalo na naslednjih volitvah. Nasprotniki so trdili, da bomo mogoče na desni res nekaj izgubili, na levi pa bomo dobili ogromno novih volivcev. Kakšna neumnost, kakšna zabloda! Imel sem prav, žal pa se je to pokazalo prepozno. Vstopili smo v vlado. Sam sem napisal izjavo, da izstopam iz stranke. Po prigovarjanju nekaterih prijateljev sem počakal z njenim odpošiljanjem. Upal sem, da bo v stranki zelo hitro prišlo do streznitve; žal se to ni zgodilo, pokazalo pa se je, da je stranka zabredla v blato, iz katerega se ne bo rešila. Sam sem zamudil primeren trenutek za izstop, zato sem ostal, postal pa sem neusmiljeni kritik skupnega vladanja LDS in SLS, zato sem v očeh partijskih imenitnikov postal tečnoba in nebodigatreba. S tem dejanjem stranke sem začel na neki način dvojno življenje. V stranki sem bil oster kritik nenačelnega ravnanja, izdaja volivcev, prodane duše in podobno so bile pogosto na mojem govornem sporedu, obenem pa sem moral po funkciji in pripadnosti stranko na občinski ravni navzven zagovarjati. To je bilo mučno početje. Navduševati in prepričevati ljudi za nekaj, za kar veš, da je podlo početje. Bilo je težko in takšne vloge ne bi več sprejel za nobeno ceno. Odbor SLS v Kamniku se je takrat odločil, da bo v danih okoliščinah pač poskusil narediti čim več dobrega za Kamnik. To nam je dobro uspevalo, kar vsaj deloma odtehta naše sodelovanje v tem zavrženem podjetju. Oster jezik mi je tudi preprečil vstop v parlament med poslance. Eden izmed poslancev SLS iz naše volilne enote je močno zbolel, tako da je postal trajno nesposoben opravljati funkcijo poslanca. Bilo bi normalno, da bi se upokojil, na njegovo mesto pa bi stopil jaz. Iz tega ni bilo nič. Sklepam, da nisem bil zaželen. Videli so, da bi imeli z menoj težave. Prav so vedeli. Torej mi je parlament ušel že drugič, tudi tokrat po zaslugi SLS. Ni kaj reči, dobro plačuje ta stranka!

V tem času sem postal podpredsednik Slovenske kmečke zveze, to je najmočnejšega dela SLS, ki je znotraj stranke obravnavala kmečko problematiko. Minister za kmetijstvo je bil Ciril Smerkolj, tudi kmet. Z njim se je dalo sodelovati. Od tega dela bi rad omenil naslednje: pri približevanju EU je bilo rečeno, da bo Slovenija dobila pravico do proizvodnje mleka v taki količini, kot jo bo dosegla na dan vstopa v EU. Zato smo v dobri veri, da to drži, pridelavo mleka pospeševali na vse možne načine. Trditev se je pozneje izkazala za netočno. Posledice naše nevednosti se nam še danes otepajo – po eni strani smo namreč zanemarili druge kmetijske dejavnosti, tako da so nazadovale, po drugi strani pa smo proizvodnjo mleka usposobili daleč preko svojih potreb. In pa tretja stran, najhujša: pridelovalcem mleka je stopilo v glavo, da so nekaj več, da so edino oni pravi kmetje, ki imajo posebne pravice. Hoteli smo dobro, a se je sfižilo.

Mandat, v katerem sta zavladata LDS in SLS, se je močno prevesil v drugo polovico. Javno mnenje je povedalo, da za SLS počasi prihaja dan plačila.

Točno tako, kot sem napovedal na začetku mandata, ko so navdušeno vstopali v vlado. Kaj storiti? V približno enakem položaju je bil SKD. In porodila ali bolje rečeno obudila se je stara ideja o združevanju. Kar naenkrat se je začelo strašno muditi. Načeloma nisem imel nič proti združevanju, nasprotno, združitve na poštenih temeljih bi bila po moje koristna in zaželena. Rekel sem, na poštenih temeljih!

Žal sem bil tako visoko v vrhu stranke, da sem lahko ocenil dobronamernost prizadevanj za združitev. Videl sem, da SLS tu ni imel poštenih namenov, vodstvu Krščanske demokracije pa že tako nisem zaupal. Torej je v meni nastalo prepričanje, da se obe strani združujeta s figo v žepu. To seveda niso dobri temelji za uspeh. Če se dva poročita in pri tem vsak zase naklepa, kako bo partnerja spravil na kolena in ga ogoljufal, ta dva ne bosta dolgo poročena. In tu se je dogajalo prav to. Začel sem na to opozarjati, dokazoval sem, da tak način ne more prinesiti dobrih rezultatov, skratka, začel sem nasprotovati takšnemu združevanju, a bilo je vse zaman. Predlagal sem drugačno vrsto združevanja, kjer bi najprej ustanovili skupni organ, ki bi pripravil vse potrebno za združitev, podpisali bi pismo o nameri, po volitvah bi ustanovili skupni poslanski klub in na ta način prišli do zdravih temeljev za združitev, ki bi trajala. Ta varianta sploh ni bila obravnavana na glavnem odboru, strašno se je namreč mudilo. Zanimivo, da sem zaradi takšne naglice pri združevanju napovedal, da se bo stranka razletela, preden bodo volitve, torej prej kot ob letu. To se je tudi zgodilo. Zaradi nasprotovanja takšni združitvi sem bil ponovno tarča napadov s strani SKD v Kamniku. Niso namreč vedeli ali razumeli, da jaz poznam orodja in namene nekaterih združevalcev, o teh namerah pa seveda nisem hotel javno govoriti. Stvar je šla zelo hitro svojo pot in slovesno smo se združili. Ustanovili smo čudne organe skupne stranke SLS-SKD in tako naprej. Združevanje se še dobro ni ohladilo, že so se začeli ločevati.

V Kamniku se še nismo niti približali ustanovitvi skupnih organov. Tisto, kar sem videl in vedel, da se bo zgodilo, se je sedaj dejansko dogajalo. Spet sem nastopal – tokrat v obrambo združevanja, naj za božjo voljo ostanemo skupaj, naj pametno uredimo stvari, ki nas žulijo, da je greh razbijati takšno stranko in podobno. Bob ob steno! Tako kot se je na vrat na nos združevalo, tako se je ločevalo. Nezelest!

V takšnih mučnih razmerah smo se pripravljali na volitve 2000. Bil sem prepričan, da prihaja dan plačila. Spet je nastopilo vprašanje, kdo bo kandidat. V normalnih razmerah bi kandidati za kandidata brenčali okrog mene kot sitne muhe. Tokrat tega ni bilo. Po šlamastiki združevanja in ločevanja stranke je bilo vsakomur jasno, da je stranka brez ugleda in da jo čaka polom. Centrala iz Ljubljane nam je poslala predlog, da bi tokrat za poslanca kandidirali župana Toneta Smolnikarja. Nekoliko zaradi lepšega sem nasprotoval, češ da ni član stranke, ko pa je to postal, sem se umaknil, saj tako ali tako nisem imel druge izbire. V resnici me je župan rešil iz težkega položaja. Župan Tone Smolnikar je tako postal naš kandidat za poslanca v Državni zbor in na volitvah prvič doživel polom. Stranka je bila z ugledom na dnu in tudi župan ni pripomogel k dvigu ugleda.

V tem času je prišlo v vrhu stranke do menjave. Franc Zagožen, ki je bil izvoljen na združitvenem kongresu, je predal predsedovanje ambicioznemu, samosvojemu in vase zagledanemu Francu Butu. Novo vodstvo ni razumelo sporočila volivcev, naj ne sodelujejo z levo vlado, ki sploh nima programa, pač pa ji je edini cilj vladati. Ponovno so šli v koalicijo. No, saj že ni bilo več kaj izgubiti. SLS je podpirala samo še tista do skrajnosti zvesta volilna baza – sedem, osem odstotkov. Zvestih in čakajočih, kdaj bo vodstvo srečala pamet. Od te nove koalicije in vlade nisem pričakoval ničesar; kot vodja občinskega odbora, kot soustanovitelj stranke in dolgoletni funkcionar v vrhu stranke sem na zaproseni sestanek s Francem Butom čakal dve leti. Bil je sam sebi zadosten. Sestala sva se šele, ko sem odstopil in izstopil iz stranke. Moje stranke SLS.

Prišel je na občni zbor, kjer so volili mojega naslednika, sam pa sem se prišel poslovit od SLS. Ni se mi zahvalil za delo, moji pogledi ga niso zanimali. S februarjem 2003 je bila moja pot v SLS zaključena. Petnajst težkih let, na katera pa sem ponosen!

Ni mi bilo tega treba početi, še posebej, ker sem doživel klavrn konec, vendar sem storil in delal tisto, kar je bilo v tistem trenutku treba storiti. V to sem sveto prepričan in tega mi ne more nihče vzeti.

Obdobje županovanja Toneta Smolnikarja – prvi mandat

Prej sem omenil, da je malokdo od tedanjih politikov konec leta 1994 pričakoval izvolitev Toneta Smolnikarja za kamniškega župana. Po neuspelem poskusu skupnega nastopa desnice se je zdelo, da kandidata LDS Maksa Lavrinca ne more nihče ustaviti. Kljub temu smo želeli in pričakovali, da bo drugi krog volitev potekal med kandidatom desnice in Lavrincem. Nekje zadaj se je pojavljal Smolnikar, a za politično telo občine njegova kandidatura nekako ni bila resna. Med ljudmi je bil sicer poznan kot novinar v avtomobilizmu, to pa je bilo tudi vse. Izkazalo se je, da smo podcenjevali volilne zakonitosti. Politiki in volivci ne mislijo vedno enako. V drugi krog sta se uvrstila Maks Lavrinc in Tone Smolnikar. Desnica je izvisela na celi črti. Neenotnost je bila kaznovana. Za drugi krog nismo nikogar podprli, saj za nas ni bilo dobre izbire. Izvoljen je bil Tone Smolnikar. SLS je dobil pet svetnikov, kar je nekako zadovoljivo. Zaradi ogromno vloženga truda in tudi prejetih udarcev pa z izidom županskih volitev nikakor nismo bili zadovoljni. Rahel obliž na rane je bil skupni nastop desnih strank pri konstituiranju občinskega sveta. Tu je postal predsednik občinskega sveta Igor Podbrežnik, podpredsednika pa Marjeta Humar in jaz. Takrat je še veljal sistem, da občinskega sveta ne vodi župan, po koncu mandata pa se je to spremenilo.

Če pride na župansko mesto nov človek, običajno potrebuje nekaj časa za uvajanje. Tudi s Tonetom Smolnikarjem je bilo tako. Spomnim se, da je na začetku precej nerodno lomastil po občini, poskušal je odkrivati stare napake, pripeljal je celo nekega revizorja, ki naj bi vzel pod drobnogled delovanje prejšnje uprave, a izkazalo se je, da revizor ni kos položaju in nalogi. No, počasi se je župan privadil. Verjetno je ugotovil, da sam proti vsem ne bo zmogel. Potem je delo normalno steklo. Za razliko od SDS in SKD, ki sta dolgo ostala na drugem bregu, smo v SLS začeli z objektivnim presojanjem županskih predlogov in ravnanj.

Od primera do primera smo se odločali za podporo ali proti njej. Menili smo, da je treba storiti vse za dobro delovanje občine, saj so nas konec koncev volivci za to postavili na ta mesta. Župan Smolnikar je zaznal naše pozitivno nastopanje, precej se je začel naslanjati na nas, še posebej v drugi polovici mandata, ko je stranka v Ljubljani stopila v vladno koalicijo. Že prej sem omenil, da je po tem dejanju občinski odbor sklenil, da je edino, kar je bilo v tistem trenutku primerno, storiti čim več dobrega za Kamnik. Županu smo torej začeli odpirati vrata tja, kamor bi jih sam zelo težko odprl. Mogoče je bilo takšno ravnanje za koga sporno, sam pa mislim, da je bilo pravilno in koristno. Občina je skupnost, b kateri ne pride toliko do izraza ideologija, pač pa je tu treba krpiti ceste, graditi in obnavljati vodovode, kanalizacijo, tu so vrtci, šole in socialni zavodi in podobno. Te stvari naj bi v občini potekale čim bolje, pa naj bo župan levi ali desni. Izvoljeni ljudje si ne smejo privoščiti, da bi kakor koli ovirali delovanje občine, nasprotno, dati morajo vse od sebe za čim boljše delovanje. Rušenje župana in dokazovanje uspešnega delovanja posamezne stranke pride na vrsto v obdobju pred volitvami.

V tem času smo ustanovili komisijo za popis žrtev druge svetovne vojne. To bom opisal v posebnem delu. V tem mandatu je župan Smolnikar za podžupana imenoval Toneta Steleta. Stele je bil eden izmed ustanoviteljev Demosa v Kamniku, bil je ustanovitelj Slovenske demokratične zveze – SDZ v Kamniku, v času imenovanja pa mislim, da je bil že član SKD. Z županom nista našla skupnega jezika in po kratkem podžupanovanju je odstopil.

SKZ, ki se je že začel leviti v SLS, je šel naprej s svojim načinom dela. Zaključevali smo projekt osnovne šole Šmartno, pripravljali smo telefonizacijo zgornje Tuhinjske doline in spremembo prostorskih aktov za Terme Snovik. Vse te tri naloge so bile določene, seveda poleg mnogo drugih, v razvojnem programu Tuhinjske doline. Ta program smo začeli pripravljati še v času mojega delovanja v izvršnem

svetu. Izdelala ga je agencija Novna iz Črne na Koroškem. Zadeva je bila zelo dobro pripravljena in na podlagi tega programa je zaživel kar nekaj dejavnosti v naši dolini, med njimi že prej omenjena osnovna šola, telefonija in Terme. To so uspehi SLS! Ne trdim, da bi jih brez nas ne bi bilo, verjetno bi prišli pozneje, z nami pa so bili realizirani tu in sedaj. Danes dobro služijo svojemu namenu. Ponošen sem nanje.

Nekje v drugi polovici tega mandatnega obdobja je prišla na vrsto izvolitev državnega svetnika s strani lokalnih skupnosti. Tu so povezane v isto volilno enoto občine Kamnik, Domžale, Litija in vse od njih odcepljene občine. Vse te občine dajo enega svetnika. Način izvolitve je bil kratko malo čuden in je nujno vodil v spore. Vsaka občina da po enega kandidata, ki mora biti najprej

Franci Rokavec, Ciril Smrkolj in Franc Zagožen so pogosto prihajali na obisk v kamniško občino. Njihova pomoč pri razvojnih projektih kamniške občine je bila izjemno dragocena. (Foto: arhiv Antona Hočevarja)

potrjen v občinskem svetu. Poleg tega občinski sveti določijo določeno število elektorjev, ki zastopajo občino na končnih volitvah. Število teh elektorjev je sorazmerno s številom volivcev v občini. In tako naprej.

V Kamniku sta se pojavila dva kandidata: Grega Koncilija iz LDS in Marjeta Humar iz SKD. Kateri od njiju bo zbral večino glasov, tisti bo kandidat občine. Humarjevo so podpirali v SKD, SDS in SLS. Bila je izvoljena. Tudi elektorje smo razdelili med te stranke. SLS je dobila dva, Toneta Hočevarja in Dušana Jesenika. Tu pa se začelja smola. Centrala v Ljubljani je zahtevala, naj podpremo kandidatko Katarino Smrkolj iz občine Lukovica, članico SLS. Enako je zahteval odbor SLS v Kamniku. Midva z Dušanom Jesenikom sva se naenkrat znašla v brezizhodnem položaju. Kar koli bi storila, bi bilo narobe. Pritiski so bili hudi. Dogovorila sva se, da delava po svoji presoji in vesti. Razumel sem, da bo podprl Humarjevo. To sem storil tudi jaz. Po vseh zagotovilih in stokrat prešteti in preverjeni glasovi bi morala zmagati Marjeta Humar. Sicer tesno, a bila bi izvoljena. Pa ni bila. Očitno je bilo tu v igri veliko fig v žepih. Sum in konkretna obtožba pa sta padla samo na naju. Tovrstnega zapleta mi ni bilo treba, a

tega sem se zavedel prepozno. Prepozno sem spoznal, da bo padalo po meni, če ne z ene, pa z druge strani. To sem izračunal in pričakoval pred glasovanjem. Nisem pa pričakoval, da bom deležen kritike in obtožb s tiste strani, ki sem jo podprl, ki sem ji dal glas. Kako je padalo! V dvajsetih letih političnega dela mi ni šlo na jok, tokrat pa! Biti obtožen po nedolžnem, to boli!

Glede na korektno sodelovanje z županom je bilo pričakovano, da ga ob bližnjih volitvah za župana podpremo. Povabil nas je. O predlogu smo razpravljali na odboru podružnice. Zanimanja za kandidacijo ni bilo. Nismo sprejeli nobenega sklepa, pač pa so pooblastili mene, naj se pozanimam o drugih možnostih. Ostale stranke desnice so se ponovno dogovarjale o skupnem nastopu. Ker nismo bili dovolj poslušni in je kazalo, da bomo šli svojo pot, so nas v Kamniškem občanu obdelali mladi z desnice. Glede na to, kaj vse sem že doživel, seveda nisem dovolil, da bi me učili. Vrnil sem poduk v istem občilu, obenem pa predlagal desnici pogovore o skupnem kandidatu. Sestali smo se Igor Podbrežnik, kandidatka Marjeta Humar in Tone Stele, z naše strani pa samo jaz. Sestanek je bil v stanovanju Toneta Steleta. Povedal sem naše pogoje za skupni nastop s komer koli: mesto podžupana in vodenje nekaterih delovnih teles, obenem pa sem skušal razbrati, kako si kandidatka zamišlja razvoj občine. Rezultat je bil »tako-tako«. Nič konkretnega. Pogovor sem predstavil na seji občinskega odbora podružnice. Najključje je bilo, da je na isto sejo prišlo navodilo iz centrale v Ljubljani, naj podpremo kandidata Toneta Smolnikarja. Mislim, da je Smolnikar mimo nas vrtal v Ljubljani, no, pa je tudi izvrtal. Sam nisem usmerjal odločitve v nobeno smer, predstavil sem samo dejstva in – naj odloči večina. Skoraj enoglasno so se odločili za Smolnikarja. Sam sem se glasovanja vzdržal. Ko so rezultati glasovanja postali znani, to se je zgodilo zelo hitro, je spet začelo padati po meni. V očeh nekaterih sem bil SLS v Kamniku očitno samo jaz, drugi so po njihovem mnenju zgolj kimali. To seveda ne drži, udarce pa sem kljub temu dobival samo jaz. Bil sem izmeček, komunist in ne vem kaj še vse. Ogabno! Imel sem že precej utrjeno kožo in nekako je šla stvar mirno. Z volilno kampanjo se nismo veliko ukvarjali – v stilu: naj pride, kar ima priti. Prvi krog je določil, da gresta v drugi krog Tone Smolnikar in Marjeta Humar. Smolnikar je za pomoč v drugem krogu sklenil dogovor z LDS in Združeno listo. S tem mi nismo imeli nič, mi smo imeli dogovor samo z njim, vendar smo se nehote znašli v sumljivi družbi. Smolnikar je ponovno zmagal, SLS je obdržal štiri svetnike, peti pa je odšel v novoustanovljeno občino Komenda.

Drugi mandat Toneta Smolnikarja

Po opravljenih volitvah je seveda nastopilo medsebojno usklajevanje o sestavi pozicije, opozicije, delovnih teles in podobno. Tone Smolnikar je zadevo vzel v svoje roke. Predlagal je koalicijo SLS, LDS in ZLSD. Mi smo pristali na koalicijo z LDS, z ostalimi pa naj se župan sam dogovori o podpori, mi predvsem z ZLSD ne sklepamo koalicije. Tako se je tudi zgodilo. Ostala desnica s Tonetom Smolnikarjem ni hotela sodelovati. Od nje je prišel predlog, da bi skupaj oblikovali nekakšno koalicijo, ki bi bila opozicija Smolnikarju. No, to je bil predlog, o katerem sem razmišljal, če je sploh resen. Namreč, s Smolnikarjem nimava istega političnega in ideološkega prepričanja, nasprotno, na tem področju si nasprotujeva, a sem ga podprl pri kandidaturi, čeprav ne zlahka, zato je bilo prepozno za umik. Tako smo predlog v občinskem odboru podružnice SLS zavrnil in šli skupaj z županom po dogovorjeni poti. Po dogovoru pred volitvami smo bili upravičeni do mesta podžupana. Dogovorili smo se, da zasedem to mesto. Konstitutivna seja je potekala zelo zanimivo.

Ko je prišlo na vrsto imenovanje dveh podžupanov, sta bila prebrana predloga, to je Demitrij Perčič, član LDS, in Anton Hočevar, član SLS. SKD in SDS sta se v en glas dvignila zoper mojo kandidacijo. Nekdo iz vrst SDS je celo izjavil, da naj oba podžupana dobi LDS, nikakor pa ne bodo podprli moje kandidature. V svoji gostobesednosti so se celo izdali, da na volitvah niso podprli Marjete Humar,

kandidatke SKD, pač tudi župana Smolnikarja. Besede: »Župan, tudi mi smo te volili!« so prišle iz ust svetnika SDS, čeprav je SDS javno podpiral Humarjevo, ne pa Smolnikarja. Očitno so bile v žepih fige.

Najavili so obstrukcijo, to je odhod iz dvorane v času glasovanja. Tisti, ki je napovedal in vodil obstrukcijo, mi je še prejšnji večer po telefonu zatrjeval, da če je kdo upravičen do mesta podžupana, sem to jaz.

Drugi dan pa takšno obnašanje. Kje je tu načelnost? Pred glasovanjem so odšli iz dvorane. Potrditev je kljub temu uspela. Potem so skoraj eno leto, očitno po dogovoru, hodili mimo mene, kot da me ni.

Brez pozdrava, pogled usmerjen nekam mimo, torej ignoriranje na celi črti. Ne, ni res. Če smo se srečali na samem, smo bili prijatelji kot prej, govorili smo običajno, samo pazili so, da jih kdo ne bi videl. Ignoriranje takšne vrste je sicer mučno, vendar bil sem že utrjen in navajen takšnih in podobnih muh.

Mesto podžupana je v našem sistemu veliko vredno. Ne samo da je denarno nadomestilo precej višje kot svetniško, pač pa je možno vplivati na politične odločitve pri samem nastajanju zamisli, medtem ko svetniki predse dobijo že izoblikovane predloge, ki jih je zelo težko spreminjati. Tega dejstva pred imenovanjem nisem poznal. Ko sem ga spoznal, sem ga poskušal polno izkoristiti. Z županom Smolnikarjem se je dalo dobro sodelovati, seveda je bilo jasno, kdo je župan in kdo podžupan, a za dobre predloge je bil dovzeten. Opazil sem, da se da nanj vplivati, dokler si ne ustvari svojega mnenja. Ko enkrat reče: »Takole bo!«, ga je težko premakniti. To je pač lastnost ljudi na oblasti. To okoliščino sem vzel zelo resno, vedno sem skušal vplivati pravočasno in korektno. Mandatno obdobje smo uspešno izpeljali. Nešteto velikih in malih zadev je bilo opravljenih po mojem posredovanju. Pomagal sem, kjer je bilo mogoče in potrebno pomagati. Seveda včasih pomoč ni bila uspešna. Moji »prijatelji« so verjetno zaradi moje neuklonljivosti začeli z novo taktiko. V mojem kraju so mi vzgajali »naslednika«. Zadelo so dobro, ta človek mi je napravil veliko težav, pri mojih prizadevanjih pa veliko škode. Ni se ustavil niti, če je bilo treba uporabiti laž, za blatenje ni zamudil nobene priložnosti. Njegov najljubši način dela je bil komentiranje in omalovaževanje mojega dela. Veliko je deloval po domovih in gostilnah. »Prijatelji« so mu šli močno na roko, čeprav so vedeli, da ne dela pošteno. Posebno rad je razlagal ljudem, kakšno dobro plačo imam kot podžupan. Ljudje radi nasedajo takšnim govoricam. Mnogokrat sem zaradi tega dobil očitek, da sem za vse dobro plačan, da sem torej dolžan delati uslugo vsakomur, kdor si jo zaželi. Zanimivo, da to ni veljalo za mojega kolega, drugega podžupana, za katerega marsikdo sploh ni vedel, da obstaja, vsaj za podeželje sploh ni delal. Dobil pa je enako plačo kot jaz, a ta plača ni bila napoti nikomur.

Proti takšnemu ravnanju nisem poznal obrambe, na tovrstno raven pa se nisem hotel spustiti. Ostalo mi je samo dobro delo. Ko to pišem, je ta umetno ustvarjeni, a strašno ambiciozni »desni politik« že predsedal na rdečo stran, na desni strani pa je za njim ostala le slaba volja. Za zaključek opisovanja tega mandatnega obdobja moram zapisati še eno resnico. Sam odklanjam liberalno ideologijo. Zame je edino sprejemljiva ljudska strankarska opredelitev, ker edino ta poskuša ohranjati ravnovesje med zakonitostjo kapitala in socialno pravičnostjo. Zagotavljati na kratki in dolgi rok. Zato sem imel in bom vedno imel zadržan odnos do stranke LDS ali katere koli druge liberalne stranke. Po spletu okoliščin in ne po moji želji smo se znašli skupaj v koaliciji. Do takrat sem imel s koalicijami slabe izkušnje, tokrat pa moram izreči priznanje kamniškemu odboru LDS in njegovemu predsedniku Demetriju Perčiču za zelo korektno obnašanje. Z njimi se je bilo zelo težko dogovoriti, bili smo pač z dveh bregov, a ko smo se dogovorili, je zadeva tudi držala. Tudi sicer niso izrabljali mojega položaja, ki je bil do kraja neugoden. To je zame še eno pomembno spoznanje, torej da so tudi moji nasprotniki ljudje, na katere se je mogoče zanesti. Zahvaljujoč temu se je mandatno obdobje 1998–2002 uspešno izteklo, čas ni bil za-

pravljen in tudi moj položaj podžupana je v njem odigral zelo pozitivno vlogo. Mirno lahko vsakomur pogledam v oči.

V pripravah na nove volitve so me proti moji volji, seveda sem na koncu pristal, določili za županskega kandidata. Brez kakršnih koli ambicij, brez ugleda stranke na državni ravni, s hudim blatenjem stranke na občinski ravni. Seveda na kakršen koli dober rezultat ni bilo misliti. Smolnikar je ocenil, da mu podpora SLS utegne škodovati, zato je našo podporo prepovedal. Rezultat je bil okoliščinam primeren. Za občinski svet smo SLS dobili samo dva svetnika. Padli smo globoko, centrala pa se je še naprej obnašala, kot da zmagujemo. Porazne rezultate je prikazovala kot uspeh. Stanje v SLS sem primerjal s potapljačo se ladjo Titanik, na kateri je godba za ples igrala do končne potopitve. Vsega mi je bilo dovolj in 15. februarja 2003 sem izstopil iz SLS.

Zakaj sem izstopil iz SLS?

V naši hiši je imela politika prostor že od začetka dvajsetega stoletja. Prvi začetki tiste katoliške stranke, ki se je pozneje preoblikovala v Slovensko ljudsko stranko, so dobili odziv pri mojih prednikih. Moj stari oče je bil večkrat župan, izvoljen na listi SLS. Tudi pozneje je imel SLS pri nas svoje mesto, tudi takrat, ko je bilo to nevarno. Vzgojili so me v pripadnika SLS, čeprav je stranka lahko živela samo v tujini, pa smo jo vendar imeli za svojo. Zato ni čudno, da sem se takrat, ko se je začelo demokratično vrenje, znašel v zametku neke grupacije, ki je obetala, da bo stopila na ljudskostrankarsko pot. Takratni obeti so bili fantastični. V Slovensko kmečko zvezo, predhodnico Slovenske ljudske stranke, so prihajali ljudje, kakršnih si lahko samo želiš. Pripravljeni na delo, na tveganje, enakih misli ob nastalih problemih, skratka najboljša družčina. Idealisti, poštenjaki. To je trajalo neko začetno obdobje, potem pa so se začeli pojavljati ljudje z namazanimi jeziki, strokovnjaki z gumijastimi hrbtenicami, ki so začutili, da bodo tu zlahka napredovali. Nekaj tega kadra nam je bilo seveda nujno potrebno. Žal je šla zadeva predaleč. Zame so seje glavnega odbora po nekaj letih postale mučne. Za razliko od tistih prvih idealistov, kamor štejem tudi sebe, ki smo se oglašali samo takrat, ko smo na kaj opozarjali in dajali predloge, so ti novi prišleki ponavadi vsakemu predlogu peli slavo, nikoli niso ničemur nasprotovali, skratka, lezli so nekemu nekam. Ob takšnem početju se zelo slabo počutim, pa očitno ne samo jaz. Ko sem se leta 1997, torej po nekako osmih letih delovanja, ogledoval okrog sebe, sem ugotovil, da nas je od tistih idealistov iz začetka ostala le še peščica. Ostali so kratko malo poniknili. Niso se poslovlili, niso pojasnili svojega odhoda, enostavno jih ni bilo več blizu. Namesto njih so prišli ljudje z novimi manirami in novimi namerami. Stranka je svoj obraz temeljito spremenila. Žal na slabše. To dejstvo je po mojem mnenju tudi glavni vzrok, da je stranka krenila na stransko pot, pot hitrega doseganja oblasti, kar je povzročilo njen zaton.

Vsaka stranka si želi priti na oblast, to je normalno in naravno, zato tudi obstaja. Vendar si mora vsaka stranka, ki vstopa v koalicijo, v koaliciji zagotoviti izvajanje svojega programa in svojih volilnih obljub. Moje gledanje na delitev vpliva v koalicijski vladi je bilo in je še zelo drugačno od gledanja ostalih vodij SLS. Trdim, da mora biti moč med koalicijskimi partnerji razdeljena na polovico, torej nobena stranka ne sme biti v podrejenem položaju, in to ne glede na to, koliko poslancev jo podpira. In vlada mora ob morebitnem odhodu ene stranke iz koalicije pasti! To prepričanje je bilo za večino mojih tovarišev leta 1997 noro, zato so pri vstopu v koalicijo LDS pristali na podrejen položaj, samo da smo pri koritu. Zaradi tega jih je pobralo.

Tu je bil začetek mojega kritičnega pristopa do stranke, obenem pa, kot sem že omenil, sem moral v Kamniku igrati zagovornika takšnega obnašanja. Samo velika pripadnost ljudskostrankarski ideji me je še držala na tem mestu, seveda pa sem še vedno upal, da bomo začeli ubirati razumnejšo pot. Prazno

upanje! Ko je po vseh vzponih in padcih stranke za krmilo prišel Franci But, mi je dokončno postalo jasno, da tu samo zapravljam čas in da od tistega SLS, ki sem ga pomagal graditi, ni ostala niti senca. Ljudje, ki so stranko vodili, niso bili več vredni mojega zaupanja, zato sem samo še iskal priložnost, kdaj oditi. Po zadnjih volitvah sem bil izvoljen za svetnika v občinskem svetu. Po mesecu dni sem izstopil iz SLS, želel pa sem ostati v svetniški skupini SLS kot njen vodja, za kar sem bil že določen. Ni mi bilo dano. Kot da bi postal drug človek. Zaradi tega sem se odstranil tudi iz svetniške skupine SLS. Torej, popoln prelom! Ostane mi samo še pripadnost ljudskostrankarski ideji, ki je ne more nihče peljati na krivo pot in ki mi je nihče ne more vzeti. Dovolj bo!

Delo v komisiji za popis žrtev druge svetovne vojne

Leta 1990 je skupščina SRS oblikovala komisijo, ki je imela nalogo, da zbere podatke in primerno obeleži vse kraje medvojnih in povojnih pobojev v celotni Sloveniji. Šlo je predvsem za podatke o žrtvah nasprotnikov komunizma. Njihovi podatki še niso bili zbrani, medtem ko so bili podatki s partizanske strani povečini zbrani že v prejšnjem režimu. Takrat naj bi se podatki vseh zbrali na enem mestu. Obenem so se komisije ustanovljale tudi po občinah. Tudi v Kamniku je bila ustanovljena takšna komisija. Dobila je nalogo, da zbere čim več podatkov o tem žalostnem dogajanju med vojno in po njej. V kratkem času svojega trajanja je dokaj uspešno opravila del naloge, tako da je občinska skupščina lahko sprejela odlok o zavarovanju in obeležju začasnih grobišč. Po uveljavitvi nove lokalne zakonodaje je občinski svet imenoval novo komisijo, katere naloga je bila popisati vse žrtve, vojne in povojne, z območja občine Kamnik, popisati okoliščine smrti, končni cilj popisa pa je bil, da se vsi podatki objavijo v obliki zbornika. Časovno je popis obsegal obdobje od začetka druge svetovne vojne do smrti zadnje ugotovljene žrtve. Žrtev s koncem vojne ni bilo konec, zato je rok na tej strani neomejen. Postal sem član te komisije. Razdelili smo si področja, na katerem bo posameznik zbiral podatke. Dobil sem župnijo Češnjice, pomagal pa sem tudi v župnijah Zgornji Tuhinj, Špitalič in Motnik. Težave pri zbiranju so bile kar precejšnje, marsikdo je o ljudeh vedel marsikaj, vendar ponavadi površno, nas pa so zanimali točni podatki. Pokazal se je problem časovne odmaknjenosti. Marsikdo iz najrazličnejših razlogov ni želel pogovora o teh stvareh. Strah, odpiranje starih ran ali kaj drugega. Ko se je odprlo, so ponavadi prišle na dan zgodbe, ki ježijo lase. Likvidatorji so imeli sicer vprašljivo pamet, imeli pa so veliko domišljijo za izzivljanje nad žrtvami. Dolgo zamolčane zgodbe o sadizmu in barbarskem mučenju so ponekod bruhnile na dan. Nobenih maščevalnih misli in veliko želja po vrnitvi poštenega imena in groba. Ko je prišel v Kamnik dr. Jože Pučnik, predsednik državne komisije, je želel in priporočal, naj te zgodbe opišemo. Takrat sem bil mnenja, da je za opisovanje tega potrebna posebna sposobnost in da tega nisem sposoben. Danes mislim drugače. Stvari je treba opisati za čisto preprost poduk mladim rodovom, kaj storita sejanje sovraštva in moč nad življenjem ljudi nezrelih krvnikov.

Dr. Pučnika smo peljali na največje grobišče v kamniški občini, v Kamniško Bistrico. Če si je nekdo sposoben pričarati pred oči prizor, ki se je tu odvijal po nastopu »svobode«, mora spoznati, da so takrat prišle na oblast pošasti v človeški podobi. Besedičenje o osvoboditvi je perverzno.

Zbrali smo podatke, potem pa sta se začeli priprava in urejanje zbornika. To delo je večinoma opravil vodja komisije Milan Šuštar s svojimi sodelavci.

Zbornik je izšel v letu 1998. Mislim, da je bilo opravljeno veliko in potrebno delo. To naj bi bila skromna oddolžitev tistim, ki so pred nami živeli na tem prostoru, pa marsikdo petdeset let ni smel biti omenjan, marsikdo še danes leži Bog ve kje. In marsikdo izmed teh bi brez naše akcije odšel za vedno v pozabo. Kot da ga nikoli ne bi bilo.

Obnova ceste Vransko–Vodice

Avtocesta, ki pelje s celjske strani proti Trojanam, na zelo majhnem delu pelje preko območja kamniške občine in še ta del gre večinoma pod zemljo, pa vendar se dotika kamniškega območja in zato je morala občina Kamnik sprejeti prostorski akt o gradnji ceste. Navidez se ta zadeva Kamnika sploh ne tiče, dolžina ceste po kamniškem prostoru je zanemarljiva in zato bi se najbrž vse skupaj odvijalo hitro in brez problemov, če ne bi v kamniškem SLS ugotovili, da se bo v času gradnje avtoceste skozi promet skozi Tuhinjsko dolino močno povečal in tako uničil cesto samo, obenem pa hudo ogrožal varnost krajanov. Šli smo v akcijo in na občinskem svetu dosegli soglasje, da damo zahtevo županu, da z Družbo za avtoceste – DARS sklene dogovor o usposobitvi tuhinjske ceste za tako povečan promet. Pogajanja so bila trda, a uspešna. Družba za avtoceste je trdila, da gradnja na Trojanah na promet v Tuhinjski dolini ne bo nič vplivala, naša stran pa je seveda dokazovala nasprotno. Imeli smo dokaze, da je že v času priprave na gradnjo na Trojanah promet v Tuhinjski dolini močno porasel. Postajal je obupen. Na koncu je DARS popustil. Rezultat te akcije je obvoznica v Motniku, vsi pločniki po naseljih skozi dolino, utrditev ceste na nekaterih mestih, urejena križišča, oporni zidovi in še marsikaj. Vse to se ni zgodilo samo od sebe. V bistvu smo dosegli, da se je varnost na naši cesti močno povečala, občinskih sredstev pa nismo potrošili.

Program razvoja Tuhinjske doline – NOVNA

V letu 1991, torej v času mojega delovanja v IS SO Kamnik, smo izdelali program razvoja Tuhinjske doline. Kot je bilo že omenjeno, je bila v tem programu najprej opravljena temeljita analiza stanja, kaj imamo in česa nimamo, a bi potrebovali, in potem načrt, kako do tega potrebnega priti. Poleg mnogo manjših projektov, od katerih jih je bilo pozneje precej realiziranih, je analiza pokazala, da dolina rabi telefonijo, osrednjo šolsko ustanovo, kanalizacijo in zaradi obstoja tople vode na Vasenem osrednji turistični objekt, ki bi bil center razvoja turizma v dolini.

Projekt šole v Šmartnem

Takoj po sprejetju programa razvoja Tuhinjske doline, na kratko smo ga imenovali program Novna, je nastopilo vprašanje, kje šolo postaviti. Težnje, da bi prostor zanjo določili na Lazah, so bile močne, vendar so lastniki prostor, ki je bil za to rezerviran, pozidali na črno, tako so Laze izgubile vso prednost, ki so jo na tem področju imele. Treba je bilo določiti nov prostor. Tudi ta bi se našel na Lazah, druga možnost pa se je kazala v Šmartnem. Seveda sem kot krajan storil vse, da se šola zgradi v Šmartnem, predvsem pa zato, ker sem bil prepričan, da je Šmartno veliko bolj primerno za takšno ustanovo. Ta kraj naj bi ponovno postal center doline, kar je po naravi in legi že sedaj. Imel sem moč in politično podporo, zato je obveljalo moje gledanje.

SLS je projekt šole Šmartno vseskozi podpiral, nad njim bedel in ga usmerjal, da ne bi zastal. Zanimivo, da krajevni veljaki vse do izdaje gradbenega dovoljenja niso vedeli, kaj se dogaja. Če bi, verjetno ne bi uspelo tako, kot nam je. V ostalih delih občine je bilo mnenje, da je izgradnja takšne šole za dolino nepotrebna, da naj bi jo zgradili v Kamniku in podobno. Mi pa smo dokazovali, da se s to investicijo rešuje problem šolstva v Kamniku. V to sem še vedno prepričan.

Šola v Šmartnem je postala zelo kvalitetna šola, poleg tega pa ima zelo blagodejen in povezovalen vpliv na dolino, zato mislim, da smo takrat napravili veliko stvar.

Šola v Šmartnem je sad prizadevanj SLS v Kamniku, predvsem pa sad nas nekaj vodilnih članov SLS iz Tuhinjske doline. Na to smo lahko ponosni in tudi smo ponosni!

Projekt telefonije v zgornjem delu Tuhinjske doline

Kdor pozna način, kako se je v tistih zgodnjih devetdesetih letih napeljevalo telefone, bo zlahka razumel, koliko pogovorov, dogovorov in podobnih zadev je bilo potrebnih, da se pripravi teren za sam začetek gradnje takšnega projekta. Vseskozi, od prvih korakov do razprave v občinskem svetu, ko je bilo treba izglasovati občinski delež v investiciji, smo stvar vodili v SLS, seveda skupaj z županom. Dogovarjanje z vojsko, ki naj bi postala soinvestitor, kar se je tudi zgodilo, je teklo preko naših kanalov – ministri so bili pač iz naše stranke. Dogovor je bil uspešen, sodelovanje vojske je šlo na račun postavitve radarja na Menini planini, ki pa, kot vemo, pozneje ni bil postavljen. Spet smo v občino pripeljali denar, na katerega ni nihče računal. Ko smo bili z dogovori tako daleč, da je bilo o zadevi potrebno spregovoriti na občinskem svetu, se je zalomilo. Prvak stranke SDS je odpovedal podporo projektu, češ da je to projekt SLS. Težko si je ta korak razlagati drugače kot z nevoščljivostjo. Župan me je poklical, kaj sedaj. Če projekt na občinskem svetu ne bo dobil podpore, se od njega lahko poslovimo. Odgovoril sem županu, da naj politične točke pobere, kdor jih rabi in želi, zame je pomembno, da se ljudem napelje telefon. Tako se je lahko s projektom nadaljevalo, samo da se ni kje omenjal SLS. Ko smo se navidezno umaknili v ozadje, čeprav smo še vedno zagotavljali podporo, so vskočili tisti, ki so bili prej pripravljeni projekt iz nevoščljivosti podreti in so si na koncu slovesno pripenjali zasluge za napeljavo telefona. Temu se sicer reče »kitenje s tujim perjem«. Tega je v politiki veliko. Žal!

Projekt Terme

Zgodovina toplic ali term v Tuhinjski dolini ima že kar dolgo brado. Že okoli leta 1950 so začeli nekaj zabijati in vrtati okrog naravnega toplega vreca na Vasenem. Potem so se podobni »popadki« pojavili vsake toliko časa, odvisno od ambicioznosti kamniškega občinskega vrha in debeline njihove denarnice. Najhujši prebliski so bili okrog leta 1970. Vrtali so, fantazirali in zapravljali denar, voda pa je še naprej veselo tekla v potok. Lahko je bilo zapravljati tuj denar. Ko pa je prišla osamosvojitve, z njo pa tudi drugačna resnost pri ravnanju z denarjem, je ideja ponovno prišla na dan. Najprej je bila obdelana v programu Novna. Program je nakazal, da je stvar uresničljiva in močno koristna za razvoj turizma v Tuhinjski dolini. Terme naj bi bile srce razvoja turizma v Tuhinjski dolini, turizem pa panoga, ki ima v Tuhinjski dolini prihodnost.

Ivan Hribar, direktor Zarja Kovis, majhnega podjetja v Kamniku, je bil član najožjega vodstva SLS v Kamniku. Že v prvem mandatu Toneta Smolnikarja smo SLS in Zarja Kovis skupaj začeli akcijo za spremembo prostorskih aktov v dolini Snovik, kjer se je Zarja Kovis dogovorila z lastnikom zemlje, kmetom, ki je razumel, kam peljeta razvoj in čas. Najprej so na črno postavili bazen, improvizirano zadevo, seveda pa je bilo pred tem treba postaviti črpalko za črpanje vode iz globine in več kot en kilometer cevovoda v dolino Snovika. Vse to je bilo narejeno več ali manj brez uradnih dovoljenj. Kmalu so se pojavila tudi nasprotovanja – precej glasni so bili predvsem naravovarstveniki. Ko je v vlado stopil SLS, Marjan Podobnik pa postal podpredsednik vlade, je projekt Terme Snovik postal projekt SLS. Pri Podobniku in naših ministrih smo imeli polno podporo.

Človek bi mislil, da takšen projekt ne more imeti nasprotnikov, pa ni bilo tako. Bolj kot je projekt kazal svojo pravo podobo, bolj je raslo prikrito nasprotovanje. Ne bom govoril o imenih, rekel bi samo to, da je težko naleteti na toliko sprenevedanja. Navidez so rast Terme Snovik podpirali vsi, za kulisami pa se je nasprotovalo, kolikor se je dalo. Zanimivo je tudi, da se je takrat, ko so Terme začele kazati dobro gospodarjenje, vse nasprotovanje začelo prikazovati kot pomoč in pripadnost projektu.

Upam, da je to obdobje dokončno mirno. Terme morajo preboleti mladostne bolezni in upam, da

bodo kmalu prevzele tisto vlogo, ki smo jim jo namenili ob samem začetku – postale naj bi center turističnega razvoja Tuhinjske doline.

Mislím, da smo člani vodstva SLS v Kamniku s polno angažiranostjo v teh treh projektih, seveda pa tudi v nešteti ostalih, pošteno uresničili tisto odločitev odbora ob vstopu stranke SLS v vlado, naj v danih okoliščinah storimo čim več dobrega za Kamnik. To odločitev smo izpolnili v polni meri. Npravili smo vse, kar je bilo mogoče.

Delovanje na gozdarskem področju

Že na začetku tega pisanja sem omenil, da sem bil v letu 1989 član komisije za pripravo novega gozdarskega zakona. Do tega je prišlo takole: SZDL – Socialistična zveza delovnega ljudstva je imela v svoji sestavi tudi odbor za kmetijstvo. V njem so bili ljudje iz raznih institucij, ki so se ali pa se tudi niso ukvarjali s kmetijstvom. Po ustanovitvi SKZ je prišla ponudba, da bi tudi SKZ imenoval svoje predstavnike v ta odbor. SKZ je to storil in med predstavniki sem bil tudi sam. Na seji tega odbora je bilo omenjeno, da se pripravlja nova gozdarska zakonodaja. Zahteval sem, naj me vključijo v ekipo za pripravo zakona, kajti pokazalo se je, da v ekipi ni kmetov. Z gozdarji sem imel neporavnane račune, tu pa sem dobil priložnost za poravnavo. Moje gledanje na gozdarstvo je naslednje: gozd je kmetova lastnina, torej naj služi kmetu in preko njega celotni družbi. Strokovne službe so potrebne samo toliko, da pomagajo lastniku dobro gospodariti z gozdom. In nič več! Dotedanji sistem je bil naravnán v popolnoma nasprotno smer: gozd in kmet sta v službi strokovnih služb, družba ali država pa ima od tega korist, da je na tem področju zaposlenih mnogo ljudi. Gozd in kmet od tega nista imela koristi, imela pa sta težave. Seveda sem s svojim gledanjem naletel na velike težave in odločno nasprotovanje.

Sami doktorji, profesorji, partijski in vladni funkcionarji seveda niso dovolili, da bi jih v kot spravil navaden kmet. Tovariši so že pred mojim prihodom izdelali skelet zakona. Želeli so, da bi sedaj samo še izpilili podrobnosti. Nisem bil za to. Nikoli ne bom sprejel dejstva, da mi v mojem gozdu lahko nekdo ukaže, kaj bom sekal, in nikoli se ne bom sprijaznil s tako imenovanim gozdarskim kladivom. Za nepoučene: »gozdarsko kladivo« je navadna sekira, ki ima na nasprotni strani rezila vgraviran znak gozdarja. S tem znakom se udari po lesu in ta znak na lesu ostane. Ta znak je lahko pomenil dovoljenje, da se nekaj sme posekati, če ga ni bilo, pa je pomenilo, da je bilo posekano brez dovoljenja gozdarja, kar je običajno pomenilo, da sledi kazen. Zame je bila takšna ureditev poniževalna, zato sem takrat odločno nastopil proti njej. Hotel sem, naj se sistem uredi tako, da bo gozdar v mojem gozdu težko pričakovana in zaželena oseba, ki mi bo kot lastniku gozda v pomoč, ne pa da v gozdu igra policaja. Nisem prodrl, bilo je veliko besednih spopadov, obračanja besed, šli smo od stavka do stavka, kaj je dobro in kaj ni. Sam sem zatrjeval, da ni nič dobro, da naj začnemo od začetka. No, iz rok smo dali skrpucalo, zato je bilo gradivo v naslednji fazi zavrjneno. Razlike v mojih ciljih in ciljih gozdarjev so bile prevelike, oni so hoteli ohraniti privilegije, jaz sem jih hotel izbrisati. Tu je kompromis nemogoč. Zaključek našega sodelovanja je bil pričakovan.

Naslednji predlog zakona o gozdovih so pripravili mladi gozdarji, politično neobremenjeni. Bili pa so strokovno obremenjeni, zato je zakon samo za silo sprejemljiva rešitev, spremembe v smeri popolne racionalizacije so v njem nujne; to delo nas še čaka.

Po novem zakonu obstaja Zavod za gozdove Slovenije, ki ima tri nivoje: državnega, območnega in krajevnega. Centralni zavod ima Svet zavoda, ki je njegov najvišji organ, ravno tako imajo svete zavodov območne enote. V centralnem Svetu Zavoda za gozdove Slovenije sem delal prvi in drugi mandat, skupaj osem let. To je dejansko telo, v katerem se krešejo mnenja in pogledi. Sestavljeno je iz delegatov raznih zavodov: Zavoda za ohranjanje naravne dediščine, lovske zveze, ministrstev, kmetijskih organi-

zacij in občin. Razmeroma veliko število. Kar kmalu se je pokazalo, da je Svet Zavoda za gozdove Slovenije razcepljen na polovico v eni izmed zelo važnih zadev. Nekmečki del je pripadal lovstvu, tudi nekaj kmetov je bilo lovcev, in ker niso vedeli, kaj je njihova dolžnost, so bile razprave burne. Običajno smo vendarle dosegli razumne rešitve, če ne drugače, pa iz bojazni, da naši zaključki ne bodo upoštevani na ministrstvih, kamor so naše odločitve običajno romale po potrditev. Nerazumevanje nekmečkih ljudi do kmečkih problemov je bilo in je še vedno veliko. Pozna se, da je petdesetletno razširjanje izkrievljene resnice pustilo močne sledi v glavah. Protikmečka gonja je v ljudeh ustvarila prepričanje, da smo kmetje zares »kulaki, bogataši in izžemalci delavcev«. Neverjetno, ampak to prepričanje je danes še zelo živo. Bog ve, kdaj bo prevladalo prepričanje, da smo za družbo vsi potrebni, da ne moremo eden brez drugega. Veliko bolj konkretni in ustvarjalni pa so bili pogovori na Svetu Zavoda Območne enote Ljubljana, v katerem sem deloval tudi dva mandata po štiri leta. Tu je bilo število članov manjše, naloge manj splošne in rezultati naših odločitev so se zelo hitro videli na terenu. Tu ni bilo ideoloških spopadov, zanimivo, gozdarji, predvsem mladi, so miselno prešli na kmečko stran. To mi daje upanje, da se bodo razmere sčasoma vendarle postavile na pravo mesto. Tu smo o problemu lovstva in gozda pogosto govorili isti jezik, vedno pa smo zadevo zaključili z razumnim dogovorom. Tu je bilo lepo sodelovati!

Zadruga in Hranilno-kreditna služba – HKS

Ob spremembi sistema so nekako na rešetu ostale tudi zadruge. Takrat obstoječe zadruge so bile pač v glavnem izvrševalke takratne kmetijske politike države. Bile so velike po obsegu – na našem koncu je tako zadruga zajemala vzhodni del Ljubljane, Domžale in Kamnik. Sedež je bil v Domžalah. Ko sem po politični poti oziroma kot član Izvršnega sveta Skupščine Občine Kamnik, zadolžen za kmetijstvo, prišel v njihovo sredino, sem ugotovil, da tu vladajo zelo nezdrave razmere in odnosi. Predstavniki kmetov s tako različnih področij so si bili neprestano v laseh. Razumljivo, stari združni sistem se je podiral, novega še ni bilo, zato je v tem brezvetrju vsak iskal svojo prihodnost. Pokazalo se je, da je za zadrugo najboljši izhod razdelitev na manjše enote, ki bi delovale enotneje. Nova nastajajoča zakonodaja je to dovoljevala in proces delitve velike zadruge Emona Domžale se je začel: Moravče, Domžale, Kamnik in Komenda. Precej po modelu, kot so pred tem obstajale skupine v prepirih. Za delitev premoženja so bile imenovane skupine za pogajanja. Sam sem si močno prizadeval, da bi vsaj Hranilno-kreditna služba ali na kratko HKS, torej notranja banka zadruge, ostala enotna. To mi je uspelo. Tu smo potem še dolgo razmeroma dobro delali in sodelovali. Obenem je bilo treba iz nekdanjih pospeševalcev, ki so bili na plačilni listi zadruge in občin, ustanoviti svetovalno službo. Sedaj pa naj bi svetovalci odšli na plačilno listo Kmetijskega zavoda. Nekoliko nerodna zadeva, namreč, vsi bi šli na Kmetijski zavod, nihče pa ni maral ostati v zadrugi. V Kamniku je do mene prišlo do manjše zamere, ker sem moral na koncu odločiti, kje bo kdo. Pa vendar je steklo. Vzelo mi je kar precej časa in živcev. Zadruga in HKS, koristi zame pa nobene. Na dogajanje okrog zadrug gledam z grenkobo. Združni sistem je odličan sistem, če se gredo zadrugo zreli ljudje, ki imajo približno enake interese. Biti morajo pripadniki zadruge, ne samo člani. Pravi cilj zadruge je pomoč pri gospodarjenju, skupen nastop pri nabavi in prodaji, nobenega razdeljevanja državnih sredstev in podobnih zadev. Naši ljudje so se še v času pojemajočega komunizma navadili predvsem na to: kaj jim zadruga da, ni pa jih zanimalo, kje naj zadruga vzame. Kdor je bolje znal z ljudmi iz zadruge, tistemu je šlo bolje. Ko se je vreča spraznila, pa je nastal halo. Zadruge še danes obstajajo, so pa predvsem navadna trgovska podjetja in večino članov zadruga družijo samo še tisti deleži, ki jim je bil priznan ob preoblikovanju zadruge. Takšne zadruge, kot so danes, ne igrajo več nobene vloge v razvoju kmetijstva in podeželja. Z liberalno zakonodajo pa je oblast dosegla še to, da so morale tudi hranilno-kreditne družbe zapreti svoja vrata. Te so dolgo igrale pozitivno

vlogo pri gospodarjenju na kmetih, kot že rečeno, liberalna zakonodaja, za katero je stal bančni lobi, pa je uničila še to. S tem je kmetijskega združenstva v Kamniku pa tudi drugje v Sloveniji v bistvu konec. Žalostno je, da se pravzaprav nihče ne trudi, da bi ga obnovili. Obstaja kvazizadružništvo, ki ima združno samo ime, s pravim združništvom pa ima zelo malo skupnega.

Kmetijsko-gozdarska zbornica – KGZ

Projekt samostojne kmetijske zbornice je SLS obremenjeval že od začetka obstoja stranke. Uradno zastopanje kmetov in kmetstva so si do takrat lastili različni »zastopniki«. Zadružna zveza po svoje, Socialistična zveza po svoje, gozdarski lobi spet po svoje, najmanj besede pa so ponavadi imeli prav kmetje. Po spremembi sistema je postalo jasno, da je tu treba napraviti red, tuje izkušnje in zgledi so kazali v smer samostojne zbornice. SLS je kar nekaj let potrpežljivo iskal podporo za sprejetje potrebne zakona. Naposled mu je uspelo. Sprejet je bil zakon o KGZ – Kmetijsko-gozdarski zbornici, ki ima veliko slabih, kompromisarskih rešitev, a je kljub temu velik korak v pozitivno smer. Težava je le v tem, da teh kompromisarskih rešitev ni mogoče popravljati. Če bi ponovno odprli zakonsko proceduro za popravilo zakona o KGZ, bi tega zakona ne zmogli ubraniti pred rešitvami, ki bi bile še veliko slabše od sedanjih. Zato je treba počakati na boljše čase. Če bi vprašali mene, kaj je v tem zakonu narobe, bi najprej pokazal na močan ali premočan vpliv Zadružne zveze Slovenije. Ta si je v prvem in drugem mandatu v zbornici zagotovila absolutno oblast. Zadružna zveza je inštitucija, ki je namenjena sama sebi. Posebni položaj vleče še iz prejšnjega sistema. Koristi od nje ni, čeprav se jo prikazuje kot nepogrešljivo. Dejstvo je, da združništvo propada, Zadružna zveza pa je trdna. Čemu? Treba bi jo bilo ukiniti, ji vzeti pristojnosti ali jo reorganizirati, da bo služila svojemu namenu. KGZ ima tri nivoje: državni nivo, sestavljajo ga Svet zbornice, upravni odbor in predsednik, drugi nivo predstavljajo območne enote ali krajše OE, ki jih vodi Svet OE, na tretjem nivoju pa so izpostave v upravnih enotah. V prvem mandatnem obdobju sem bil izvoljen v Svet OE Ljubljana. Začeli smo zagnano, pretresali smo nakopičene probleme in zanje iskali dobre rešitve. To smo počeli kar nekaj časa, potem pa smo ugotovili, da smo le debatni klub, da naših ugotovitev in razprav ter predlogov v centrali najbrž niti ne preberejo, kaj šele da bi jih upoštevali. Razumeli smo, da smo le ena izmed štirinajstih območnih enot, a kljub temu bi pričakovali, da bi se z nami vsaj nekdo pogovoril o naših stališčih. Pa tega nismo dočakali. To nas je postavilo na realna tla.

V drugem mandatu sem bil izvoljen v Svet KGZ, torej v najvišji organ zbornice. Pričakoval sem, da se bo s tega položaja vendarle dalo vplivati, želel sem delati in dati na razpolago vse svoje sposobnosti. A se je ponovno grdo sfizilo. Za kaj gre?

V Svet KGZ lahko kandidirajo svoje kandidate razna društva in združenja s področja kmetijstva. Tako se je zgodilo, da je lobi Zadružne zveze ustanovil svojo listo, ki je skupaj s svetniki, ki pridejo v Svet KGZ po združni liniji, dobila absolutno večino. Na konstitutivni seji se je v polni meri pokazala aroganca te večine. Izmed svojih članov so imenovali upravni odbor in predsednika, zasedli so vsa mesta v strokovnih odborih in tako naprej. Mi preostali smo naenkrat postali nepomembni in nepotrebni. Svet KGZ je lahko zasedal in sklepal brez nas, naše razprave so šle skozi eno uho notri, skozi drugo ven. Kot da moje pameti nihče ne potrebuje, kot da sem tu po nekakšni pomoti, in to samo zato, ker nisem bil izvoljen na pravi listi. Pa vendar je vse po zakonu. Torej je treba spremeniti zakon o KGZ. Morda. Vsekakor je treba odstraniti vpliv Zadružne zveze v KGZ, to pa je tudi vse. Glavna težava je v glavah ljudi. Kot je rekel Churchill: »Demokracija je slab sistem, a žal boljšega ne poznamo.« Dobra zakonodaja mora imeti za izvajanje zrele ljudi, če hočemo, da stvar teče. Žal je problem v nas ljudeh.

Pri delovanju v KGZ sem ponovno ugotovil, kako smo pri reševanju slovenskega podeželja zašli v

začarani krog. Glavno besedo pri krojenju kmetijske politike imajo veliki in bogati kmetje, ki poberejo tudi največ razpoložljivega denarja. Mali in srednji kmetje so skoraj popolnoma odstranjeni iz procesa odločanja. Posledica tega je, da se sprejemajo odločitve v imenu vseh kmetov, tudi malih in srednjih, ki so pisane na kožo velikim kmetom, ki že tako ali tako poberejo vso smetano. Na ta način se pomaga tistim, ki pomoči ne rabijo, tisti, ki v bistvu vzdržujejo poseljenost pokrajine, pa imajo od tega kaj malo koristi. Njim ostanejo le drobtinice. Izrazit je primer z mlekom. Imamo ga preveč, a še vedno dobi največ podpore. Ostal sem sam, ko sem na Svetu KGZ ob sprejemanju nacionalne sheme za podporo kmetijstvu glasoval proti takšnemu stanju. Eden proti devetdesetim. Če nič drugega, mi je treba priznati vsaj korajžo. Uspel seveda nisem, lahko pa tistim, ki so me volili, pogledam v oči.

Prepričan sem, da takšna napačna politika dolgoročno ne more prinesiti dobrih rezultatov. Žal bo spoznanje prišlo prepozno, popravljanje napak pa bo drago, če bo sploh možno. Problem je samo v ljudeh.

In zaključek

Če pogledam nazaj, lahko ugotovim, da sem srečen človek. Rojen sem v družini, v kateri mi je bila zagotovljena razmeroma skromna, a lepa mladost, v zdravem kmečkem okolju z vzgojo, za katero mislim, da je bila edino prava. Ko sem se odločal za svojo življenjsko pot, sem se nerad odločil za kmeta, a danes tega več ne obžalujem. Kmetovanje sem znal popestriti z novotarijami; kar sem dosegel, ni ravno malo.

Ostarelim staršem sem pokazal, da bo naša prastara domačija nadaljevala svojo pot.

Ustvaril sem družino, ki mi v življenju seveda pomeni največ. Ukvarjati se s politiko brez prave družine za sabo se mi zdi nemogoče. Žena je politikova leva in desna roka! V svojem dvajsetletnem delovanju v politiki sem dobil priložnost, da storim veliko dobrega, čeprav je bilo na trenutke težko. Teh dogodkov in doživetij ne bi želel zamuditi.

V tem času sem srečal mnogo odličnih ljudi z odličnimi značaji. Z ljudmi okrog sebe sem imel najrazličnejše spopade, tudi konflikte, vendar je to pri tem delu normalno, pomembno je, da se ohrani kulturni način reševanja.

Ljudi, s katerimi sem imel opravka, a ga ne bi želel več imeti, je manj, kot je prstov na eni roki, pa še do teh ne gojim sovraštva ali zamere, pač pa samo previdnost.

V življenju mi je veliko pomagala moja lastnost, da se ravnam po tistem, kar ocenim, da je prav in dobro, zanemarim pa tisto, kaj bodo rekli ljudje. Zame je pomembno, kaj pravi moja vest. Poleg redkih modrih in dobronamernih ljudi je lastna vest najboljši sodnik in svetovalec. Ko sem zašel v politiko, sem se zavedal, da je tu veliko moralno močvirje; zarekel sem se, da moram iz tega močvirja priti čist. Ocenjujem, da mi je uspelo. To mi pravi moja vest, moj sodnik. Ne zanima me, kako me ocenjujejo drugi. Če bi držale tiste zgodbe, ki občasno krožijo o mojem dobrem zaslužku, potem mi ne bi bilo treba več kmetovati. Žal ali na srečo ne držijo.

Še to bi rad pristavil: če sem koga užalil, bil z njim pregrob, mu bil krivičen, ga prosim, naj mi oprost. Pogledi z različnih strani pač prinašajo nasprotja, ki se včasih pokažejo v obliki grobega nastopa, žal se tudi to zgodi. Ni pa to hudobija!